

Onderzoek economische effecten nationale parken Nederland

Nationale Parken Bureau

Onderzoek economische effecten nationale parken Nederland

Nationale Parken Bureau

Rotterdam, 24 september 2024

Michel Briene
Elvira Meurs
Hannah Schütte
Charlotte van Eijk

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	4
1 Inleiding.....	7
1.1 Achtergrond.....	7
1.2 Onderzoeksopdracht.....	7
1.3 Onderzoeksmethoden	8
1.4 Inkadering van de onderzoeksresultaten	9
1.5 Leeswijzer	10
2 Nationale parken in Nederland.....	11
2.1 Geschiedenis van nationale parken.....	11
2.2 Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030.....	12
3 Economische effecten van nationale parken.....	14
3.1 Inleiding	14
3.2 Productiewaarde	14
3.3 Werkgelegenheid	21
3.4 Toegevoegde waarde	22
4 Economische effecten Nationaal Park Sallandse Heuvelrug.....	25
4.1 Inleiding	25
4.2 Productiewaarde	26
4.3 Werkgelegenheid	30
4.4 Toegevoegde waarde	31
5 Nationaal Park Grenspark Kalmthoutse Heide	33
5.1 Inleiding	33
5.2 Productiewaarde	34
5.3 Werkgelegenheid	38
5.4 Toegevoegde waarde	39
6 Meerwaarde van de status ‘nationaal park’.....	40
6.1 Inleiding	40
6.2 Bestedingen van bezoekers per park	40
6.3 Bezoek omdat het een nationaal park is.....	41
6.4 Meerwaarde bestedingen label nationaal park	42
Bijlage 1: Methodologie	43
Bijlage 2: Profielschetsen nationale parken in Nederland	52

Managementsamenvatting

Nederland telt momenteel 21 nationale parken. Deze parken laten samen alle bijzonderheden van de Nederlandse natuur zien, variërend van duinen tot riviernatuur en van heide tot veen. In de komende jaren wordt ingezet op de ontwikkeling van nationale parken tot robuuste, kwalitatief hoogstaande natuur- en landschapsgebieden.¹ Een belangrijk uitgangspunt hierbij is het aspect 'regionale economische ontwikkeling', dat vraagt om inzicht in het huidige economische belang van de nationale parken in termen van werkgelegenheid en euro's. Het voorliggende onderzoek behelst daarom:

"Het scherper in beeld brengen van de directe economische effecten van nationale parken, zowel binnen het formeel begrensde gebied zelf, maar ook in het gebied om het nationaal park heen, om op deze wijze de meerwaarde van nationale parken te onderstrepen voor overheden".

De beantwoording van de onderzoekersvraag baseert zich op een documentenanalyse, een panelonderzoek en interviews. Voor twee parken is daarnaast een casestudie uitgevoerd, namelijk Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en Grenspark Kalmthoutse Heide.

Belangrijkste bevindingen en resultaten

Bij de verdere uitwerking van de studie is een tweedeling aangebracht waarbij allereerst is gekeken naar de economische betekenis van de gebieden die nationaal park zijn en in tweede instantie naar de betekenis die het label 'nationaal park' daaraan toevoegt.

Economische effecten nationale parken in Nederland

Om de economische effecten in beeld te brengen is gekeken naar de productiewaarde (grootweg de omzet) van de nationale parken. Om deze te bepalen, zijn relevante financiële stromen die samenhangen met, of worden gegenereerd door de aanwezigheid van de nationale parken, onderzocht. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen onderhoud en beheer, natuurlijke hulpbronnen, bestedingen van bezoekers en de educatieve waarde. Op basis van de beschikbare informatie wordt de productiewaarde van de nationale parken geraamd als gevolg van onderhoud en beheer en het benutten van natuurlijke hulpbronnen op respectievelijk € 43,7 miljoen en € 4,7 à 10,5 miljoen. Bij dit laatste bedrag moet worden opgemerkt dat van de natuurlijke hulpbronnen, maar een beperkt deel in beeld is gebracht en de waarde van schoon water, biodiversiteit e.d. bijvoorbeeld niet is meegenomen. Veruit de belangrijkste bijdrage aan de productiewaarde wordt geleverd door de bestedingen van bezoekers aan de nationale parken. Hiermee komt de totale productiewaarde (inclusief de educatieve waarde) uit op circa 2 miljard euro op jaarbasis.

¹ Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030, zie [link](#).

Tabel S1 Totaaloverzicht productiewaarde nationale parken

Raming	Input
Onderhoud en beheer	€ 43,7 miljoen
Natuurlijke hulpbronnen	€ 4,7 à 10,5 miljoen
Bestedingen bezoekers	€ 1.947,3 miljoen
Educatieve waarde	€ 1,2 à 4,0 miljoen
Totaal	€ 1.996,9 à 2005,5 miljoen

Werkgelegenheid en toegevoegde waarde

Vervolgens zijn de directe en indirecte werkgelegenheid bepaald, alsmede de toegevoegde waarde (de omzet minus de waarde van de ingekochte goederen en diensten). Op basis van de beschikbare informatie is de totale werkgelegenheid die wordt gegenereerd door de nationale parken en bij toeleverende bedrijven en instellingen berekend. Deze bedraagt circa 18.000 fte directe werkgelegenheid en circa 6.700 fte indirecte werkgelegenheid. De toegevoegde waarde die wordt gecreëerd door de nationale parken zelf en bij toeleverende bedrijven en instellingen vanwege de inkoop van goederen en diensten is geraamd op een totaal van circa € 950 miljoen directe toegevoegde waarde en circa € 620 miljoen indirecte toegevoegde waarde op jaarbasis.

Case studie 1: Economische effecten Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Op basis van de beschikbare informatie wordt de productiewaarde van Nationaal Park Sallandse Heuvelrug geraamd op circa 82 miljoen euro op jaarbasis.

Tabel S2 Totaaloverzicht productiewaarde Nationaal Park De Sallandse Heuvelrug

Raming	Input
Onderhoud en beheer	€ 0,7 miljoen
Natuurlijke hulpbronnen	€ 0,1 à 0,4 miljoen
Bestedingen bezoekers	€ 78,8 miljoen
Educatieve waarde	€ 0,1 miljoen
Totaal	€ 79,7 à € 80,0 miljoen

Naast de productie waarde zijn de directe en indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde berekend. Op basis van de beschikbare informatie is de totale werkgelegenheid die wordt gegenereerd door Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en bij toeleverende bedrijven en instellingen geraamd op 751 fte directe werkgelegenheid en 264 fte indirecte werkgelegenheid. De toegevoegde waarde die wordt gecreëerd door het park zelf en bij toeleverende bedrijven en instellingen vanwege de inkoop van goederen en diensten behelst een totaal van circa € 38,6 miljoen directe toegevoegde waarde en € 24,9 miljoen indirecte toegevoegde waarde op jaarbasis.

Case studie 2: Economische effecten Grenspark Kalmthoutse Heide

De Kalmthoutse Heide bestaat uit een Nederlands en Vlaams gedeelte. In dit onderzoek is alleen [gekeken naar de Nederlandse kant](#) van het Grenspark. Op basis van de beschikbare informatie wordt de productiewaarde van het Nederlandse deel van Grenspark Kalmthoutse Heide geraamd op circa 5,5 miljoen euro op jaarbasis.

Tabel S3 **Totaaloverzicht productiewaarde Grenspark Kalmthoutse Heide**

Raming	Input
Onderhoud en beheer	€ 1,0 miljoen
Natuurlijke hulpbronnen	€ 0,1 à € 0,4 miljoen
Bestedingen bezoekers	€ 4,1 miljoen
Educatieve waarde	€ 0,2 miljoen
Totaal	€ 5,4 à € 5,7 miljoen

Vervolgens zijn de directe en indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde bepaald. De totale werkgelegenheid die wordt gegenereerd door het Nederlandse deel van Grenspark Kalmthoutse Heide en bij toeleverende bedrijven en instellingen is berekend op 47 fte directe werkgelegenheid en 21 fte indirecte werkgelegenheid. De toegevoegde waarde die wordt gecreëerd door het park zelf en bij toeleverende bedrijven en instellingen vanwege de inkoop van goederen en diensten is geraamd op een totaal van circa € 2,6 miljoen directe toegevoegde waarde en € 1,9 miljoen indirecte toegevoegde waarde op jaarbasis.

Meerwaarde van status 'nationaal park'

Tot slot is de meerwaarde van het merk 'nationaal park' bepaald aan de hand van de bestedingen door bezoekers die de parken bezoeken omdat het een nationaal park is. Hoewel eerder onderzoek² laat zien dat de meeste mensen het begrip 'nationale parken' kennen, bezoekt maar een klein deel van de bezoekers een park omdat het een nationaal park is. Op basis van het panelonderzoek ramen wij de totale economische meerwaarde van het label nationaal park op jaarbasis op ongeveer € 70 miljoen. Op jaarbasis gaat het om bijna 900 fte's aan werkgelegenheid.

De daadwerkelijke invloed van het label nationaal park zal hoger liggen omdat door middel van het panelonderzoek alleen gekeken is naar de directe reden om het betreffende nationale park te bezoeken. Het daadwerkelijke effect van het label nationaal park zal echter groter zijn omdat de communicatie van de nationale parken bijdraagt aan het vergroten van de bekendheid van de gebieden. Door het vergroten van deze bekendheid worden de gebieden waarin de nationale parken zijn gelegen onder de aandacht gebracht van een bredere groep van (potentiële) dag- en verblijfstoeristen. Het effect van een toename van de bekendheid is in de voorliggende ramingen niet of nauwelijks meegenomen omdat dit op basis van de beschikbare data niet goed in kaart is te brengen en te veel onzekerheidsmarges bevat.

² Ipsos I&O en Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, februari 2024.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Nederland telt momenteel 21 nationale parken. Samen vertellen deze parken het verhaal van de Nederlandse natuur en laten alle bijzonderheden van de Nederlandse natuur zien. De eigenaren, beheerders en andere betrokkenen van de parken zijn samen verantwoordelijk voor de bescherming en ontwikkeling van de kwaliteit van de natuur.

Natuur en landschap staan echter onder druk door o.a. verdere verstedelijking, intensief gebruik (economisch, recreatie, etc.) en de effecten van klimaatverandering. Tegelijkertijd is een positieve beweging zichtbaar naar een meer natuur inclusieve samenleving, waar nationale parken op inspelen door bijvoorbeeld initiatieven met bewoners op te zetten en samenwerkingen met boeren en ondernemers aan te gaan. Door overheden wordt geïnvesteerd in de nationale parken, maar vaak wordt door de politiek, ondernemers of bewoners de vraag gesteld of dit wel nodig is en wat dat oplevert. Er is daarom behoefte aan het scherper in beeld brengen van de directe economische effecten in termen van euro's en werkgelegenheid van deze parken, zowel binnen het formeel begrensde gebied zelf, maar ook in het gebied om het nationaal park heen.

1.2 Onderzoeksopdracht

De onderzoeksopdracht behelst het 'scherper in beeld brengen van de directe economische effecten van nationale parken, zowel binnen het formeel begrensde gebied zelf, maar ook in het gebied om het nationaal park heen, om op deze wijze de meerwaarde van nationale parken te onderstrepen voor overheden.'

Voor de bepaling van het economisch belang van de nationale parken binnen de formeel begrensde gebieden, wordt gekeken naar een aantal relevante (en niet overlappende) financiële stromen die direct samenhangen met het beheer en de exploitatie van de betreffende parken. Voor de meerwaarde van de parken voor de regio is gekeken naar de bestedingen van dagjesmensen en vakantiegangers in de regio, waarbij als criterium wordt gesteld dat tijdens de dagtocht of vakantie daadwerkelijk sprake moet zijn van een bezoek aan een of meerdere van de nationale parken. Daarnaast kijken we ook naar de effecten bij toeleverende bedrijven die voor een deel van hun omzet afhankelijk zijn van een nationaal park en het daarmee samenhangende bezoek. Deze toeleverende bedrijven zullen deels ook in de directe omgeving zijn gevestigd.

Daar waar mogelijk brengen we ook de extra meerwaarde van de status 'nationaal park' in beeld t.o.v. andere natuurgebieden zonder die status.

1.3 Onderzoeksmethoden

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, hebben we documenten bestudeerd, een vragenlijst onder een panel uitgezet en gesprekken gevoerd met mensen die indirect en direct betrokken zijn bij Nationale Parken (op nationaal en regionaal niveau). Voor twee parken is daarnaast een casestudie uitgevoerd om de voorgestelde methode te testen. Hieronder presenteren we de verschillende dataverzamelmethode verder. In Annex I, II, en III worden de onderzoeksmethoden verder toegelicht.

Documentenonderzoek

Door het documentenonderzoek brengen we de effecten van Nationale Parken in beeld. De volgende documenten zijn meegenomen in het documentenonderzoek:

- Jaarverslagen en/of grootboeken van bos- en natuurbeheerders, waaronder Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, LandschappenNL en particuliere eigenaren;
 - Uitgaven onderhoud en beheer (euro/jaar)
 - Inkomsten (euro/jaar) uit houtverkoop, rietopbrengst etc. (netto-omzet)
 - Inkomsten uit natuuronderwijs, excursies, educatie activiteiten, e.d. (euro/jaar)
 - Inkomsten uit verhuur
 - Inkomsten uit toegangsgelden/parkeren
- CBS:
 - Werkgelegenheidscijfers
 - Economische structuurgegevens

Panelonderzoek

In het kader van deze studie heeft een panelonderzoek plaatsgevonden. De panelleden zijn onder meer gevraagd of zij een nationaal park bezocht hebben (selectievraag) en hoeveel ze besteed hebben in de tijd dat zij het park hebben bezocht. In totaal zijn 1.898 mensen begonnen aan de vragenlijst en hebben 1.278 panelleden ook daadwerkelijk één of meerdere parken bezocht. Zij zijn meegenomen in de resultaten voor de bestedingen. Uiteindelijk hebben 1.269 mensen de enquête afgerond. De onderzoek verantwoording, opzet en vragenlijst van het panelonderzoek zijn opgenomen in Bijlage 1.

Interviews met direct betrokkenen

In het kader van deze studie zijn in het voorjaar en de zomer van 2024 interviews gehouden met vertegenwoordigers van onder meer natuurbeheerders, ondernemers, gemeenten, de provincie en brancheorganisaties. Het doel van de interviews was om een beeld te krijgen van de onderhouds- en beheerskosten, de reikwijdte van de economische bestedingen van nationale parken te bepalen en relevante informatie op te halen over de directe en indirecte inkomsten.

In totaal zijn er 18 interviews gehouden op zowel strategisch/nationaal niveau als voor de casussen Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en Grenspark Kalmthoutse Heide. In onderstaande tabel staan alle geïnterviewde partijen weergegeven.

Tabel 1.1 **Geïnterviewde partijen**

Interviews op Strategisch/nationaal niveau	
1.	Staatsbosbeheer
2.	Federatie particulier grondbezit
3.	HISWA-RECRON
4.	Roompot/Landal Greenparks
5.	IVN Natuureducatie
6.	It Fryske Gea
Interviews Sallandse Heuvelrug & Twents Reggedal	
7.	Provincie Overijssel
8.	Gemeente Rijssen-Holten
9.	Programma coördinator & secretaris Nationaal Park Sallandse Heuvelrug
10.	Landal landgoed De Hellendoornse Berg
11.	Jan Stam Fietsverhuur
12.	Camping Holterberg
13.	Marketing Oost
Interviews Grenspark Kalmthoutse Heide	
14.	Algemeen coördinator Grenspark Kalmthoutse Heide
15.	Camping Costa Kabrita
16.	Gemeente Woensdrecht
17.	Gemeente Bergen op Zoom
18.	Boerderijcamping De Meet

Case studies

De cases dienen om de ontwikkelde methode voor het in beeld brengen van de economische effecten nader uit te werken en te toetsen op twee nationale parken. Er is in overleg met de opdrachtgever gekozen voor het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en het Nationaal Park Grenspark Kalmthoutse Heide.

Validatie

De gegevens die zijn opgehaald in het documentenonderzoek en de interviews, zijn geanalyseerd en uitgewerkt in een conceptrapportage. Deze rapportage met voorlopige bevindingen is door de opdrachtgever voorgelegd aan een Begeleidingscommissie en een (externe) expert.

1.4 Inkadering van de onderzoeksresultaten

Voor een goede duiding van de onderzoeksresultaten is het van belang om kennis te nemen van een aantal belangrijke aandachtspunten. De belangrijkste worden hieronder kort toegelicht.

- Voor het bepalen van de economische effecten zijn **gegevens** over de bestedingen van bezoekers cruciaal, omdat deze een deel van het economisch effect bepalen. Omdat dergelijke gegevens veelal ontbreken is ervoor gekozen om als onderdeel van deze studie primaire data te verzamelen via het genoemde panelonderzoek. Voor andere relevante data

over de nationale parken zijn de bedrijfseconomische gegevens van de terreinbeherende organisaties (hierna TBO's) een belangrijke potentiële bron. In de praktijk is het bezit van de belangrijkste TBO's echter veel breder dan alleen de nationale parken en worden de financiële stromen niet op het niveau van de nationale parken in beeld gebracht. Daarbij komt dat het eigendom van de nationale parken veelal sterk versnipperd is. Om toch een zo betrouwbaar mogelijk beeld te vormen van de onderhoud- en beheerskosten en directe en indirecte inkomsten van nationale parken, hebben we data uit verschillende bronnen, het panel en de interviews zoveel mogelijk getrianguleerd. Bovendien hebben we extra interviews uitgevoerd, om relevante data en cijfers op te halen. Tot slot hebben we de uitkomsten uit het panelonderzoek indien mogelijk naast andere beschikbare data gelegd. Binnen de gestelde budgettaire kaders en randvoorwaarden kon hierdoor een zo betrouwbaar mogelijk beeld worden gegeven van het economisch belang van de nationale parken.

- Door middel van een panelonderzoek onder inwoners van ons land is onder ander gevraagd naar het aantal malen dat een nationaal park is bezocht. Naar verwachting hebben panelleden [een groter gebied in gedachte gehad](#) dan de werkelijke begrenzing van het nationale park waardoor sprake is van een overschatting van het daadwerkelijke bezoek aan de nationale parken. Dit blijkt uit de vergelijking van bezoekersaantallen uit beschikbare jaarrapportages van de nationale parken met de uitkomsten van het panelonderzoek. Van belang hierbij is ook dat in het panelonderzoek alleen inwoners uit eigen land zijn meegenomen. Omdat nationale parken ook bezoekers uit het buitenland trekken is de omvang van het bezoek hierdoor juist onderschat.
- De Kalmthoutse Heide bestaat uit een Nederlands en Vlaams gedeelte. In dit onderzoek is alleen [gekeken naar de Nederlandse kant](#) van het Grenspark. Deze studie probeert immers de economische meerwaarde van nationale parken in Nederland in beeld te brengen. De daadwerkelijke economische waarde van dit park als geheel is dus hoger dan de ramingen uit deze studie.

1.5 Leeswijzer

- [Hoofdstuk 2](#) introduceert alle 21 nationale parken in Nederland.
- Daaropvolgend gaat [hoofdstuk 3](#) in op de economische effecten van nationale parken in Nederland.
- In [hoofdstuk 4 en 5](#) wordt ingezoomd op de economische effecten in de twee casussen van dit onderzoek. Eerst komt het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug aan bod (hoofdstuk 4) en daarna zullen de economische effecten van het Grenspark Kalmthoutse Heide worden gepresenteerd (hoofdstuk 5).
- Dit rapport sluit af met een beschouwing over de meerwaarde van nationale parken in [hoofdstuk 6](#).

2 Nationale parken in Nederland

2.1 Geschiedenis van nationale parken

Erkenning nationale parken

In Nederland zijn de nationale parken aangewezen vanwege hun belang voor natuur, landschap en recreatie. Het eerste Nederlandse nationale park, Veluwezoom, dateert uit 1930. Dit was het pionierspark, gevolgd door De Hoge Veluwe in 1935. Deze parken ontstonden vanuit particulier initiatief. In de jaren tachtig werden andere parken officieel ingesteld door de toenmalige minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). De nationale parken zijn verspreid over Nederland en variëren van duinen tot riviernatuur en van heide tot veen. De status van nationaal park wordt verleend door de rijksoverheid op aanvraag van de betreffende provincie.

Figuur 2.1 Nationale parken in Nederland

Bron: RVO

WUR/aug22
www.clo.nl/nl131410

Grootte van de nationale parken

Navolgende tabel geeft de oppervlaktes weer van de nationale parken in Nederland.

Tabel 2.1 Oppervlakte Nationale parken a)

Nationaal Park	Oppervlakte (hectares)
De Alde Feanen	3.374
De Biesbosch	8.980
De Grootte Peel	1.314
De Hoge Veluwe	5.105
De Loonse en Drunense Duinen	3.807
De Maasduinen	4.171
De Meinweg	2.064
Drents-Friese Wold	5.552
Duinen van Texel	4.685
Dwingelderveld	3.766
Grenspark Kalmthoutse Heide	3.833
Lauwersmeer	6.010
Nieuw Land	29.000
Drentsche Aa	10.584
Oosterschelde	37.989
Sallandse Heuvelrug	2.733
Schiermonnikoog	6.145
Utrechtse Heuvelrug	6.406
Veluwezoom	5.015
Weerribben-Wieden	10.270
Zuid-Kennemerland	3.568
Totaal	...ha

De actuele oppervlaktes kunnen afwijken omdat tussentijds mogelijk kleine grenscorrecties hebben plaatsgevonden.

Bron: Nationale Parken Bureau

Nationale Parken Bureau

Het Nationale Parken Bureau werkt in opdracht van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselkwaliteit en Natuur (LVVN) en wordt gehost door Staatsbosbeheer. Het bureau ondersteunt de ontwikkeling van de nationale parken in Nederland. Onder andere door het uitwisselen van kennis en expertise, de organisatie van bijeenkomsten en het verbinden van initiatieven en organisaties.

2.2 Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030

Het Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030 geeft aan hoe parkorganisaties, provincies, Rijk en partners de komende jaren invulling willen geven aan de ontwikkeling van nationale parken tot robuuste, kwalitatief hoogstaande natuur- en landschapsgebieden.³ Het beleidsprogramma legt de gezamenlijke ambities en doelen vast voor de toekomst van de nationale parken in Nederland en geeft de nieuwe koers aan voor alle nationale parken.

³ Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030, zie [link](#).

In het beleidsprogramma wordt daarbij aangegeven dat de ontwikkeling van de parken niet los gezien kan worden van de grote veranderingen in het natuur- en landschapsbeleid en het landelijk gebied. De voorgestelde aanpak ‘houdt de kwaliteit van het (internationale) label Nationaal Park in ere en combineer die met de mogelijkheden om het nationaal park van waarde te laten zijn bij de urgente opgaves in het landelijk gebied. Er wordt onderscheid gemaakt in wenkende perspectieven waaraan alle parken en partners op hun eigen wijze invulling kunnen geven, en basiseisen, waarmee de kwaliteitsbasis is geborgd.’

Hoewel een ruimere begrenzing van nationale parken om de kwetsbare natuurkernen heen geen doel op zich is, wordt (mede omwille van de instandhouding en samenhang in het gebied) samengewerkt met bewoners, ondernemers, boeren en andere partners in een grotere schil om het begrensde park heen.

Een nationaal park is meer dan natuur alleen. Het gaat ook om regionaal economische ontwikkeling. Een beter inzicht in het huidige economische belang van de nationale parken is daarom gewenst. Zoals in de inleiding al aangegeven is de voorliggende studie bedoeld om het huidige economische belang van de nationale parken zo goed mogelijk in beeld te brengen.

3 Economische effecten van nationale parken

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt inzicht gegeven in de economische effecten van nationale parken. Om de economische effecten te bepalen van de nationale parken brengen we allereerst op basis van de beschikbare informatie de zogenaamde productiewaarde in beeld. De productiewaarde van een bepaalde sector of activiteit is de waarde van alle voor de verkoop bestemde goederen (ook de nog niet verkochte) en de ontvangsten voor bewezen diensten, alsmede de waarde van producten die voor eigen gebruik zijn geproduceerd, zoals investeringen in eigen beheer, eigen woningdiensten en landbouwproducten voor eigen consumptie door landbouwers.

Op basis van de productiewaarde en de samenstelling van deze productiewaarde kan vervolgens de directe werkgelegenheid en toegevoegde waarde worden bepaald. De toegevoegde waarde is de omzet (grootweg de productiewaarde) minus de waarde van de ingekochte goederen en diensten. De indirecte werkgelegenheid en toegevoegde waarde ontstaat bij toeleverende bedrijven en instellingen vanwege de inkoop van goederen en diensten.

In paragraaf 3.2 wordt nader ingegaan op de productiewaarde en de wijze waarop deze productiewaarde is bepaald. Paragraaf 3.3. en paragraaf 3.4 geven een doorvertaling van de productiewaarde naar respectievelijk werkgelegenheid en toegevoegde waarde en de daarbij gevolgde werkwijze.

3.2 Productiewaarde

Om de productiewaarde te bepalen kijken we naar relevante financiële stromen die samenhangen met of worden gegenereerd door de aanwezigheid van de nationale parken. Hierbij maken we een onderscheid in de volgende posten:

- onderhoud en beheer;
- natuurlijke hulpbronnen;
- bestedingen van bezoekers (eendaags en meerdaags);
- educatieve waarde;
- overige financiële stromen.

Deze posten zijn vervolgens bij elkaar opgeteld met als uitgangspunt dat hierdoor geen dubbeltellingen optreden vanwege overlap.

3.2.1 Onderhoud en beheer

Voor de instandhouding van de nationale parken dienen kosten te worden gemaakt voor beheer en onderhoud. Op het niveau van de nationale parken zijn deze niet rechtstreeks beschikbaar omdat TBO's de kosten voor onderhoud en beheer niet op dit niveau in kaart brengen. Dit komt omdat de wijze van registratie in de boekhoudingen van terreinbeherende organisaties doorgaans gekoppeld is aan bepaalde uitvoeringshandelingen of op projectbasis wordt geregistreerd. Daarbij komt dat deze organisaties grondbezit hebben in de nationale parken, maar ook daarbuiten en binnen een nationaal park in bijna alle gevallen ook sprake is van meerdere tot zeer veel eigenaren. Het ontwarren en specificeren van de uitgaven aan beheer en onderhoud naar gebieden die vallen onder een nationaal park is hierdoor op basis van grootboekrekeningen in de praktijk niet goed mogelijk.

Om toch een beeld te krijgen van de post 'onderhoud en beheer' hebben we op basis van verschillende bronnen en op basis van de uitkomsten van de interviews een inschatting gemaakt van de kosten voor onderhoud en beheer per hectare natuurgebied (Tabel 3.1.) Tijdens de interviews is daarbij aangegeven dat deze kosten niet of nauwelijks verschillen tussen een natuurgebied met de status van een nationaal park en een natuurgebied zonder deze status.

Tabel 3.1 Gemiddelde uitgaven per hectare voor onderhoud en beheer

Uitgangspunt raming	Gemiddelde uitgaven voor onderhoud en beheer	Toelichting
SVNL a)	277 euro/ hectare	a) In 2023 is er voor ruim 164 miljoen euro uitgegeven in totaal onder de SVNL (opgave Bij12). b) Oppervlakte natuur in Natuurnetwerk 703.805 hectare (https://www.clo.nl/indicatoren/nl142505-aandeel-beschermde-natuurgebieden-in-nederland-2022) c) Maximale vergoeding SVNL is 84% d) $a/b \cdot 100/84 = 277$ euro/ hectare
Natuurmonumenten	259 euro/ hectare	a) 112.583 hectare beheerd areaal (Natuurmonumenten Jaarverslag 2022) b) 29,193 miljoen euro exploitatie beheer natuurterreinen (Natuurmonumenten, Jaarverslag 2022) c) $b/a = 259$ euro/ hectare
It Fryske Gea	250 euro/ hectare	a) Interview
Staatsbosbeheer	259 euro/ hectare	a) Beheer areaal 271.000 hectare (https://www.staatsbosbeheer.nl/over-staatsbosbeheer/feiten-en-cijfers) b) 70,124 miljoen euro Subsidie provincies uit Subsidiestelsel Natuur en Landschap (Jaarverslag Staatsbosbeheer 2022) c) $b/a = 259$ euro
Gemiddeld	261 euro/ hectare	

Subsidie voor natuur- en landschapsbeheer

Op basis van de beschikbare informatie ramen wij de uitgaven voor onderhoud en beheer op € 261,25 per hectare. Indien dit bedrag wordt vermenigvuldigd met de oppervlakte van de parken dan komt het totale bedrag aan onderhoud en beheer van de nationale parken uit op € 43,7 miljoen in het afgelopen jaar.

Tabel 3.2 Productiewaarde ‘onderhoud en beheer’

Raming onderhoud en beheer	Input	Bron
a) Totale oppervlakte nationale parken	164.371 hectare	Nationale Parken Bureau
b) Gemiddelde uitgaven aan onderhoud en beheer per hectare	€ 261 per hectare	Diverse bronnen (zie tabel 3.1) en interviews
c) Totale ‘productiewaarde’ voor onderhoud en beheer	€ 43,7 miljoen	a) * b)

3.2.2 Natuurlijke hulpbronnen

Natuurbeheer levert biograndstoffen op, zoals hout, hooi en riet. De TBO's kunnen deze biograndstoffen vermarkten en hiermee inkomsten generen. Uit de jaarverslagen van Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten kunnen de inkomsten uit de verkoop van hout (- en biomassa) worden gehaald. Dit zijn de inkomsten vanuit het hele natuurareaal, dus inclusief de multifunctionele bossen met houtproductie

Houtproductie

Voor het bepalen van de waarde van de houtproductie zijn de jaarverslagen van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer geanalyseerd. Uit deze analyse komt naar voren dat de gemiddelde houtopbrengst per hectare ligt tussen de 22,45 en 152,60 euro per hectare. Bij dit laatste bedrag moet worden bedacht dat Staatsbosbeheer geen productiebossen heeft maar multifunctionele bossen. Toepassing van deze opbrengsten op het geraamde areaal bos dat door de nationale parken wordt beheerd levert een productiewaarde op van € 1,0 miljoen à € 6,8 miljoen. Dit bedrag is relatief laag omdat binnen een nationaal park het accent meer dan gemiddeld op natuur en recreatie zal liggen en minder op productie waardoor de productiewaarde hout beperkt zal zijn.

Tabel 3.3 Productiewaarde ‘houtproductie’

	Natuurmonumenten	Staatsbosbeheer
Beheerd areaal	112.583 hectare a)	271.000 hectare b)
Areaal bos	30.098 hectare c)	94.121 hectare c)
Houtproductie (m3)	Nb	178.000 m3 e)
Houtopbrengsten (mln. euro)	0,7 mln. euro f)	14,4 mln. euro e)
Gemiddelde houtopbrengst per hectare bos	22,45 euro/ hectare	152,60 euro/ hectare

a) Natuurmonumenten (Jaarverslag 2022)

b) <https://www.staatsbosbeheer.nl/over-staatsbosbeheer/feiten-en-cijfers>

c) WUR (2022), Zevende Nederlandse Bosinventarisatie. (<https://edepot.wur.nl/571720>)

d) Inschatting aandeel per nationaal park op basis van kaartmateriaal.

e) Staatsbosbeheer Jaarverslag 2022

f) Natuurmonumenten Jaarverslag 2022

Tabel 3.4 Productiewaarde 'houtproductie'

	Input	Bron
a) Totale oppervlakte nationale parken	164.371 hectare	Nationale Parkenbureau
b) Areaal bosgrond	27%	Inschatting aandeel op basis van kaartmateriaal.
c) Gemiddelde houtopbrengsten per hectare	€ 22,45 à € 152,60	Tabel 3.1
d) Totale productiewaarde	€ 1,0 miljoen à € 6,8 miljoen	a) * b) * c)

Rietopbrengsten

Het Nederlandse rietareaal is ongeveer zeventuizend hectare groot. Van dit totale areaal maakt circa 3.075 hectare deel uit van het grondgebied van de nationale parken. Het gebied Weerribben-Wieden neemt hiervan het belangrijkste deel in beslag en is in totaal goed voor 2.500 hectare. De afgelopen decennia merken rietsnijders dat de rietproductie en de rietkwaliteit sterk achteruitgaan. Om toch aan de vraag te kunnen voldoen komt circa 75% van het in Nederland gebruikte riet uit het buitenland.

Uitgaande van een gemiddelde productie van 500 'bossen' riet per hectare⁴ en een verkoop prijs van € 2,40 euro per bos⁵ komen de totale opbrengsten per hectare rietland op € 1.200 per hectare. Uitgaande van het rietareaal in de nationale parken komt dit neer op een totale productiewaarde in het peiljaar van € 3,7 miljoen.

Tabel 3.5 Productiewaarde 'onderhoud en beheer'

	Input	Bron
a) Totale oppervlakte rietareaal in Nederland	c.a. 7000 hectare	https://www.riet.com
b) Totale oppervlakte rietareaal in nationale parken	3.075 hectare	https://www.riet.com ⁶ , https://www.vogelbescherming.nl/docs/8d987881-bf0a-4af8-865e-25fa6595b1ff.pdf
c) Gemiddelde riet opbrengsten per hectare	€ 1.200 per hectare	Zie hoofdtekst en voetnoten
d) Totale jaarlijkse 'productiewaarde' voor rietproductie (x miljoen euro)	€ 3,7	b) * c)

Overige financiële stromen

Er zijn nog andere opbrengsten, onder andere uit pacht, maar om dubbeltellingen te voorkomen zijn deze opbrengsten bij het vaststellen van de productiewaarde buiten beschouwing gelaten.

⁴ <https://www.destadskoerier.nl/nieuws/algemeen/307340/kwaliteit-en-productie-van-riet-weerribben-wieden-gaat-sterk->

⁵ https://www.altwym.nl/wp-content/uploads/2022/03/21-026-rap-Rietbeheer-IFG_def.pdf

⁶ € 1,0 miljoen à € 6,8 miljoen

3.2.3 Bezoekers en bestedingen

Bezoekers aan een nationaal park geven regelmatig geld uit om in of rond het park te verblijven. Denk hierbij aan entreegelden, bestedingen aan horeca, overnachtingen, fietsverhuur, etc. Daarnaast kan er bij een langer verblijf ook geld uitgegeven worden in de omliggende kernen (bijv. aan overnachtingen en kunst/cultuur). Deze paragraaf gaat in op het aantal bezoekers en de bestedingen die zij doen. Doormiddel van input-output tabellen (zie Bijlage 1) is dit omgerekend naar toegevoegde waarde en werkgelegenheid.

Aantal bezoekers nationale parken

Binnen het panel hebben 1.898 mensen van 18 jaar en ouder de vraag gekregen of zij de afgelopen twee jaar een nationaal park hebben bezocht. In totaal heeft het merendeel van de panelleden (1.278/ 67%) één of meerdere nationale parken bezocht. Minder dan een derde van de bevroegden in het panel (29,1%) heeft geen nationaal park bezocht de afgelopen twee jaar en een klein deel van de bevroegden binnen het panel weet niet meer of zij een nationaal park bezocht heeft (3,4%).

Het nationaal park dat het meest bezocht is, is Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Ruim 36% van de bevroegden heeft dit Nationale Park de afgelopen twee jaar bezocht. Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (19,8%) en Nationaal Park De Biesbosch (19,1%) maken de top drie compleet.

Wanneer dit vertaald wordt naar heel Nederland, hebben de nationale parken jaarlijks zo'n 13,0 miljoen bezoekers in de afgelopen twee jaar gegenereerd. Het aantal unieke bezoekers is lager omdat een respondent meerdere parken per jaar kan hebben bezocht. Het aantal bezoeken is echter hoger (gemiddeld jaarlijks 46,8 miljoen bezoeken in de afgelopen twee jaar) omdat een aantal van de bezoekers de betreffende nationale parken vaker heeft bezocht⁷.

Bestedingen

De leden van het panel zijn gevraagd welk bedrag ze tijdens hun laatste bezoek aan een nationaal park gemiddeld per persoon per dag hebben uitgegeven. Binnen het panel hebben 1.272 (67%) leden de vraag beantwoord. De panelleden geven gemiddeld € 41,60 per persoon per dag uit bij een bezoek aan een nationaal park. Het gemiddelde bedrag verschilt erg tussen de nationale parken: het hoogst genoemde bedrag is gemiddeld € 148,40 voor Nationaal Park Schiermonnikoog; het laagst genoemde bedrag is gemiddeld € 17,80 voor Grenspark Kalmthoutse Heide. De totale bestedingen zijn (op jaarbasis) € 1.947,3 miljoen.

Daarnaast heeft ongeveer de helft (1.001/ 53%) van de panelleden aangegeven aan welke activiteiten ze het eerdergenoemde bedrag hebben besteed. De activiteiten die het meest genoemd werden door de panelleden zijn eten en drinken (45%) en vervoer (28%). Daarnaast heeft 10% van de panelleden geld uitgegeven aan verblijfsaccommodaties, 7% van de panelleden aan toegang en entree (incl. vignetten en dergelijke), 3% aan excursies en 3% aan souvenirs.

⁷ Het aantal bezoekers en bezoeken zijn afgeleid uit de paneluitkomsten. In de enquête die aan de panelleden is voorgelegd is onder andere gevraagd of men het betreffende nationale park in de afgelopen twee jaar heeft bezocht, en zo ja hoe vaak en met hoeveel personen. Door deze uitkomsten door twee te delen ontstaat zicht op het gemiddelde jaarlijkse bezoek in de afgelopen twee jaar.

Daarbij verschilt de mate waarin geld wordt uitgegeven aan activiteiten per nationaal park. De panelleden geven bijvoorbeeld aan dat ze bij een bezoek aan Nationaal Park De Hoge Veluwe de entree 19% van hun totale uitgaven bedraagt, terwijl bij Nationaal Park De Alde Feanen de entree 3% van het totaal uitgegeven bedrag is. Dit laatste park vraagt weliswaar geen entree, maar bezoekers kunnen ook kosten maken voor bijvoorbeeld parkeren.

Tabel 3.6 Productiewaarde ‘bestedingen bezoekers’

	Input	Bron
a) Aantal bezoeken nationale parken	46,8 miljoen bezoeken	Panel enquête Ecorys/ Kien
b) Gemiddelde bestedingen per bezoek aan een nationaal park (tijdens eendaags en meerdaags bezoek)	€ 41,6	Panel enquête Ecorys/ Kien
c) Totale productiewaarde	€ 1.947,3 miljoen	a) * b)

De berekende productiewaarde als gevolg van de bestedingen van bezoekers aan de nationale parken kan ook worden afgezet tegen de totale economische bijdrage van natuurgerichte recreatie en toerisme die periodiek door het CBS in beeld wordt gebracht. Uit de laatst beschikbare publicatie⁸ blijkt dat de economische bijdrage van natuurgerichte recreatie en toerisme in 2018 bijna 13 miljard euro bedroeg, oftewel ruim 40 procent meer dan in 2013. De economische bijdrage van natuurrecreatie en natuurtoerisme is door het CBS eveneens berekend op basis van de bedragen die mensen uitgeven voor deze activiteiten, zoals reis- en verblijfskosten. De bestedingen worden vooral gedaan voor recreatieve activiteiten in de bossen (4,3 miljard euro), de duinen en het strand (2,8 miljard euro) en open natuur zoals heide en (half)natuurlijk grasland (1,9 miljard euro). De uitgaven aan natuurrecreatie en –toerisme bedragen 9 procent van de totale bestedingen voor recreatie en toerisme in de Nederlandse economie.

3.2.4 Educatieve waarde

Contact met natuur is waardevol. Om dit contact te stimuleren wordt door terreinbeherende organisaties, andere natuurorganisaties en ondernemers actief ingezet op natuureducatie in de nationale parken om vooral kinderen en natuur met elkaar te verbinden. Daarbij wordt onder andere ingezet op maatregelen en projecten om hen te stimuleren in de natuur te komen spelen, de natuur te ervaren en erover te leren.

Voor natuureducatie worden middelen ingezet uit verschillen bronnen. Zo worden door terrein beherende organisaties en aanverwante organisaties zoals IVN (betaalde) excursies georganiseerd en worden bezoeken van bijvoorbeeld schoolklassen verwelkomd. Ook ondernemers zijn steeds actiever met activiteiten met een educatief element. Voorbeelden hiervan zijn het organiseren van zeehondentochten, suppen met een gids, vogelexcursies, bevers kijken, et cetera. Meer specifiek beschikt het Cultuurfonds over de regeling ‘Natuureducatie voor iedereen’ die is bestemd voor stichtingen en verenigingen in Nederland. Deze organisaties kunnen aanvragen indienen voor natuureducatieve projecten die gericht zijn op een publiek dat de natuursector nog niet of nauwelijks weet te bereiken⁹. Specifiek

⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/22/economisch-belang-van-recreatie-in-de-natuur-neemt-toe>

⁹ <https://www.cultuurfonds.nl/natuur/natuureducatie-voor-iedereen>

voor de nationale parken is ook via het ministerie van LNV aan IVN Natuureducatie een subsidie ter beschikking gesteld.

Uit interviews blijkt dat de bewustwording over de economische waarde en ecologische waarde van natuur ook onder recreatieve ondernemingen toeneemt. Zo gaf een vertegenwoordiger van een vakantiepark bijvoorbeeld aan dat in samenwerking met IVN Natuureducatie verschillende wandel- en fietsroutes zijn ontwikkeld, speciaal voor de gasten van het vakantiepark.

Voor het in beeld brengen van de educatieve waarde nemen we het specifiek voor de nationale parken bedoelde subsidiebedrag voor IVN Natuureducatie als ondergrens. Voor het jaar 2023 is hiermee een totaal bedrag gemoeid van circa 1,2 miljoen euro. In het jaarverslag van IVN is per nationaal park inzichtelijk gemaakt hoe dit bedrag is besteed¹⁰. Denk hierbij aan activiteiten gericht op kennisoverdracht, het ontwikkelen van vaardigheden en het vergroten van motivatie en betrokkenheid bij natuur. Genoemd bedrag is een ondergrens omdat andere organisaties middelen besteden aan natuureducatie. Op basis van informatie van Natuurmonumenten is hiervan een inschatting gemaakt om de bandbreedte te bepalen (zie navolgende tabel).

Tabel 3.7 Productiewaarde 'educatie waarde'

Raming productiewaarde 'beheer'	Input	Bron
a) Subsidie LNV aan IVN ten behoeve van activiteiten in de nationale parken	€ 1,2 miljoen	https://www.ivn.nl
b) Inkomsten per hectare van Natuurmonumenten aan excursies, vergunningen en evenementen	€ 24,60 a)	Jaarverslag 2022 Natuurmonumenten
c) Totale oppervlakte nationale parken	164.371 hectare	Nationale Parkenbureau
d) Bovengrens educatieve waarde nationale parken	€ 4,0 miljoen	b) * c)
e) Totale productiewaarde	€ 1,2 à 4,0 miljoen	a) * b)

a) Het beheerd areaal door Natuurmonumenten bedraagt 112.583 hectare. De inkomsten van Natuurmonumenten uit 'excursies, vergunningen en evenementen' bedraagt over het boekjaar 2022 in totaal bijna 2,77 miljoen euro (*Jaarverslag Natuurmonumenten 2022*), oftewel 24,60 euro per hectare.

3.2.5 Totaal overzicht

In navolgende tabel is de productiewaarde van de onderscheiden posten samengevat. Bij elkaar opgeteld gaat het om een bedrag van circa 2 miljard euro op jaarbasis. Aan dit totaal bedrag levert de post 'bestedingen bezoekers' veruit de grootste bijdrage.

¹⁰ https://www.ivn.nl/app/uploads/2024/07/Jaarverslag-2023_website_2-1.pdf

Tabel 3.8 Totaaloverzicht productiewaarde nationale parken

Raming onderhoud en beheer	Input
Onderhoud en beheer	€ 43,7 miljoen
Natuurlijke hulpbronnen	€ 4,7 à 10,5 miljoen
Bestedingen bezoekers	€ 1.947,3 miljoen
Educatieve waarde	€ 1,2 à 4,0 miljoen
Totaal	€ 1996,9 à 2005,5 miljoen

3.3 Werkgelegenheid

3.3.1 Directe werkgelegenheid

De productiewaarde die door de nationale parken wordt gegenereerd, is de basis voor de bepaling van de directe werkgelegenheid. Om de directe werkgelegenheid te bepalen is allereerst een toedeling gemaakt van deze productiewaarde naar economische sector. Op basis van (CBS) gegevens uit de Nationale Rekeningen over de gemiddelde productiewaarde per fte en per sector, kan vervolgens de directe werkgelegenheid worden bepaald. Om de directe werkgelegenheid te bepalen wordt de eerder berekende totale productiewaarde toebedeeld naar sector en vervolgens gedeeld door de gemiddelde productiewaarde per fte in de betreffende sector.

Navolgende tabel toont het resultaat en laat zien dat de directe werkgelegenheid die samenhangt met de nationale parken in totaal iets meer dan 18.000 fte's betreft.

Tabel 3.9 Directe werkgelegenheid nationale parken

Post	Directe werkgelegenheid (fte's)
Onderhoud en beheer	305
Natuurlijke hulpbronnen	35 à 75
Bestedingen bezoekers	17.695
Educatieve waarde	15 à 40
Totaal	18.050 à 18.115

3.3.2 Indirecte werkgelegenheid

Naast de directe werkgelegenheid zijn er ook allerlei andere bedrijven die via de levering van goederen en diensten (indirect) afhankelijk zijn van het voortbestaan van de nationale parken. Om dit type effecten voor de overige activiteiten te kunnen bepalen is een zogenaamde input-output analyse uitgevoerd. Uitgangspunt voor deze analyse is een input-outputtabel die de relaties tussen verschillende sectoren van een economie beschrijft. Op basis van deze relaties kan worden geanalyseerd hoe de output van een bepaalde sector afhankelijk is van de input van andere sectoren (zie ook bijlage voor een nadere toelichting). De input-output tabel voor de Nederlandse economie wordt jaarlijks opgesteld door het CBS en gepubliceerd via de Nationale Rekeningen.

Op basis van deze analyse ramen wij de werkgelegenheid bij toeleveranciers in de regio en de rest van Nederland in 2023 op bijna 6.750 à 6.785 fte's

Tabel 3.10 Indirecte werkgelegenheid nationale parken^{a)}

Post	Indirecte werkgelegenheid (fte's)
Onderhoud en beheer	200
Natuurlijke hulpbronnen	20 à 50
Bestedingen bezoekers	6.525
Educatieve waarde	5 à 10
Totaal	6.750 à 6.785

a) Als gevolg van toelieferingen vanuit de regio en de rest van Nederland
Bron: IO-analyse

3.3.3 Totaalbeeld

In navolgende tabel is een overzicht opgenomen van de totale werkgelegenheid die wordt gegenereerd door de Nationale Parken en bij toelieferende bedrijven en instellingen.

Tabel 3.11 Totale werkgelegenheid nationale parken

Post	Direct	Indirect	Totaal
Onderhoud en beheer	305	200	505
Natuurlijke hulpbronnen	35 à 75	20 à 50	55 à 125
Bestedingen bezoekers	17.695	6.525	24.220
Educatieve waarde	15 à 40	5 à 10	20 à 50
Totaal	18.050 à 18.115	6.750 à 6.785	24.800 à 24.900

3.4 Toegevoegde waarde

3.4.1 Directe effecten

Toegevoegde waarde is het verschil tussen de productiewaarde en de waarde van de ingekochte goederen en diensten. Een hoge toegevoegde waarde is aanwezig wanneer een bedrijf, product, of dienst een significant verschil maakt tussen de kosten van de grondstoffen, arbeid, en andere productiemiddelen die erin worden gestopt en de uiteindelijke verkoopprijs.

De directe toegevoegde waarde van de nationale parken is berekend door op basis van CBS gegevens uit de Nationale Rekeningen per sector te kijken naar de samenstelling van de productiewaarde, de waarde van de ingekochte goederen en diensten en de som van de beloningen. Navolgende tabel toont het resultaat van de uitgevoerde analyse.

Tabel 3.12 Directe toegevoegde waarde Nationale Parken

Post	Directe toegevoegde waarde (miljoen euro's)
Onderhoud en beheer	21,9
Natuurlijke hulpbronnen	2,4 à 5,3
Bestedingen bezoekers	928,2
Educatieve waarde	1,0 à 3,1
Totaal	€ 953,5 à 958,5

3.4.2 Indirecte effecten

Net als bij de werkgelegenheid kan op basis van een zogenaamde input-output (IO)-analyse ook de indirecte toegevoegde waarde worden bepaald die door de nationale parken wordt gegenereerd (zie bijlage voor een nadere toelichting). Navolgende tabel laat zien dat de indirecte toegevoegde waarde rond de 620 miljoen euro voor het betreffende peiljaar bedraagt.

Tabel 3.13 Indirecte toegevoegde waarde Nationale Parken^{a)}

Post	Indirecte toegevoegde waarde (miljoen euro's)
Onderhoud en beheer	19,9
Natuurlijke hulpbronnen	2,1 à 4,8
Bestedingen bezoekers	597,0
Educatieve waarde	0,2 à 0,6
Totaal	€ 619,2 à 622,3

b) Als gevolg van toeleveringen vanuit de regio en de rest van Nederland

Bron: IO-analyse

3.4.3 Totaalbeeld

Navolgende tabel toont een totaal overzicht van de toegevoegde waarde die wordt gecreëerd door de nationale parken zelf en bij toeleverende bedrijven en instellingen vanwege de inkoop van goederen en diensten.

Tabel 3.14 Totale toegevoegde waarde Nationale Parken (mln. euro's)

Post	Direct	Indirect	Totaal
Onderhoud en beheer	21,9	19,9	41,8
Natuurlijke hulpbronnen	2,4 à 5,3	2,1 à 4,8	4,5 à 10,1
Bestedingen bezoekers	928,2	597,0	1525,2
Educatieve waarde	1,0 à 3,1	0,2 à 0,6	1,2 à 3,7
Totaal	€ 953,5 à 958,5	€ 619,2 à 622,3	€ 1.572,7 à 1.580,8

Ook in de interviews wordt onderstreept dat de nabijheid van natuur van toegevoegde waarde is voor de vrijetijdseconomie. Zeker sinds de Coronapandemie is natuur en rust van steeds groter belang voor mensen. Meerdere recreatieondernemers geven aan dat het grootste gedeelte van hun doelgroep komt voor de nabijgelegen natuur, bijvoorbeeld om te fietsen, mountainbiken en wandelen. Daarnaast worden ook steeds meer activiteiten in de natuur aangeboden vanuit de gezondheids-, sport en mental health sector zoals yoga, meditatie en biowalks en culturele activiteiten waaronder festivals en concerten. Campings, Bed & Breakfasts en fietsverhuurbedrijven zetten daarom actief in op de nabijheid van natuur in hun communicatie aan hun gasten en klanten. Zo zijn meerdere ondernemers die we spraken gastheren van nationale parken en worden fiets- en wandelroutes in de parken aangeboden. Hoewel de recreatieve druk het hoogst is in de zomerperiode, werkt de nabijheid van de natuur seizoensverlengend volgens verschillende geïnterviewden.

Het brede palet aan ondernemers in de omgeving van de nationale parken wordt bevestigd door een inventarisatie die is uitgevoerd door onderzoekers van de WUR¹¹. De uitgevoerde inventarisatie laat zien dat sprake is van een grote verscheidenheid in het aanbod in de verschillende categorieën. Soms heeft dit te maken met de 'natuurlijke' eigenschappen van een nationaal park, en vaak heeft het te maken met de culturele geschiedenis van de omgeving.

De samenwerking tussen de recreatie- en toerismesector en nationale parken vindt vooral op lokaal niveau plaats en hangt sterk af van de inzet van de verschillende betrokken partijen. In interviews is daarom aangegeven dat er grote verschillen bestaan tussen nationale parken. Bovendien lijkt de samenwerking tussen parken en de recreatiesector nog niet volledig te worden benut. Uit interviews blijkt ook dat een bepaalde terughoudendheid wordt gevoeld om de samenwerking met commerciële partijen aan te gaan. Toch is die samenwerking juist van belang om de balans tussen natuur en economische belangen te behouden of herstellen.

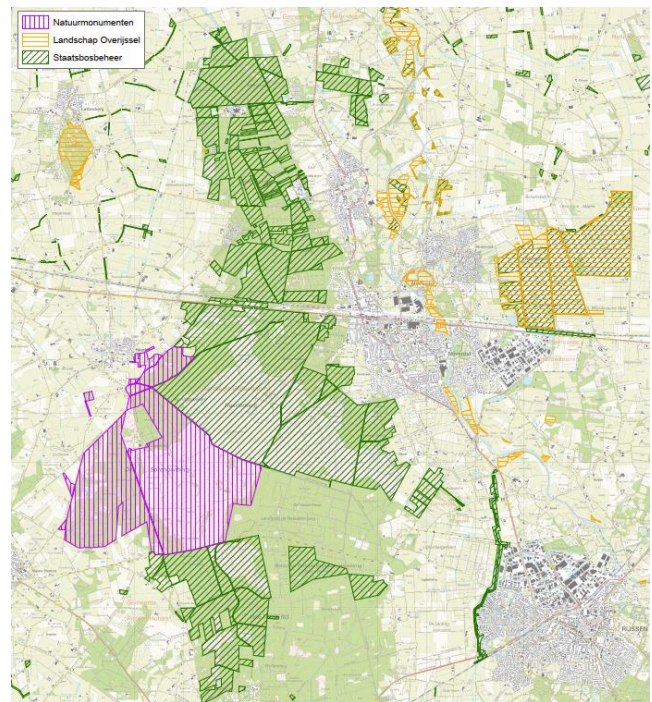
In interviews kwam ook naar voren dat nationale parken een grote maatschappelijke waarde hebben, met name voor degenen die in de buurt of regio van een nationaal park wonen. De meeste bezoekers van een nationaal park komen immers uit de directe omgeving en/of regio. Veel omwonenden bezoeken wekelijks een park voor recreatiedoeleinden. Natuur dichtbij heeft bovendien een positief effect op de kwaliteit van de leefomgeving. In interviews is aangegeven dat hierop wordt ingespeeld via vrijwilligerstrajecten en evenementen.

¹¹ **WUR (2021)**, *Bewoners als Nijveraars van de Natuur: Een analyse van ondernemingen in en rondom de Nederlandse Nationale Parken*, Wageningen

4 Economische effecten Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

4.1 Inleiding

Sinds 2004 behoort De Sallandse Heuvelrug tot de Nationale Parken. Het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug ligt op de heuvelrug tussen de plaatsen Hellendoorn en Holten in de provincie Overijssel. Het is één van de grootste aaneengesloten droge heidegebieden van Europa. Het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug heeft meerdere informatiepunten waar bezoekers informatie kunnen krijgen over de natuur, geologie en cultuurhistorie van het gebied. Naast Staatsbosbeheer vinden ook IVN Natuureducatie, het Centrum voor Natuur- en Milieueducatie en Sterrenwacht Hellendoorn hier hun thuisbasis. Natuurmonumenten heeft op Erve De Pas een ontmoetingsplaats gecreëerd. Het gebied heeft een verscheidenheid aan wandel-, fiets-, mountainbike-, en ruiterroutes om het gebied te verkennen. Ook hebben mindervaliden een aantal mogelijkheden om het gebied te bezichtigen.

Voor het behoud van de natuur werken de provincie Overijssel, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer in Nationaal Park Sallandse Heuvelrug samen aan het herstel en de uitbreiding van de heide. De verdeling van eigendom en beheer van natuurorganisaties is op de figuur hiernaast weergegeven¹².

Uit interviews blijkt dat er sinds 2017 actief wordt ingezet op een stimuleringsagenda om het park toekomstbestendig te maken en de recreatieve druk te verminderen. Zo wordt geprobeerd om een breder verhaal te vertellen en een groter gebied (buiten de begrenzing van het nationale park) met dezelfde ecologie aantrekkelijk te maken voor publiek.

In totaal zijn er 93 medewerkers van 57 bedrijven rond het Nationaal Park die zich presenteren als 'Gastheer / Gastvrouw' van het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Het gaat hierbij onder andere om campings, vakantieparken, hotels, horecagelegenheden en fietsverhuurbedrijven. Gastheren/vrouwen brengen de aanwezigheid van het nationale park onder de aandacht in hun communicatie aan gasten en klanten. Bijvoorbeeld door hier op hun website naar te refereren.

¹² [eigendommen+SBB+Natuurmonumenten+en+landschap+Overijssel.pdf \(touristserver.nl\)](#)

4.2 Productiewaarde

Om de productiewaarde te bepalen kijken we naar relevante financiële stromen die samenhangen met of worden gegenereerd door de aanwezigheid van Het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Hierbij maken we net als bij de analyse voor Nederland als geheel een onderscheid in de volgende posten:

- Onderhoud en beheer;
- Natuurlijke hulpbronnen;
- Bestedingen van bezoekers (eendaags en meerdaags);
- Educatieve waarde.

4.2.1 Onderhoud en beheer

Voor de instandhouding van het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug worden kosten gemaakt voor beheer en onderhoud. Dit zijn de kosten die door alle terrein beherende organisaties (TBO's) gezamenlijk worden gemaakt voor het gebied.

Vanuit de interviews en vanuit de deskstudie blijkt dat de kosten die deze TBO's maken per gebied (en dus ook voor Nationaal Park Sallandse Heuvelrug) niet rechtstreeks uit de systemen te halen zijn. Dit komt omdat de wijze van registratie in de boekhoudingen van TBO's doorgaans gekoppeld is aan bepaalde uitvoeringshandelingen of op projectbasis wordt geregistreerd (zie ook paragraaf 3.2).

Op basis van de beschikbare informatie ramen wij de uitgaven voor onderhoud en beheer op € 261 per hectare. Indien dit bedrag wordt vermenigvuldigd met de oppervlakte van het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug dan komt het totale bedrag aan onderhoud en beheer uit op € 0,7 miljoen in het afgelopen jaar.

Tabel 4.1 Productiewaarde 'onderhoud en beheer' Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Raming onderhoud en beheer	Input	Bron
a) Totale oppervlakte Nationaal Park Sallandse Heuvelrug	2.733 hectare	Nationale Parkenbureau
b) Gemiddelde uitgaven aan onderhoud en beheer per hectare	€ 261, per hectare	Diverse bronnen waaronder jaarverslagen TBO's, subsidies SBK en interviews
c) Totale 'productiewaarde' voor onderhoud en beheer	€ 0,7 miljoen	a) * b)

4.2.2 Natuurlijke hulpbronnen

Houtproductie

In het kader van natuurbescherming en -herstel moeten kapwerkzaamheden worden uitgevoerd. Een meer open landschap biedt meer leefruimte voor bedreigde dier- en plantensoorten die van dit gebied afhankelijk zijn. Ook is er soms houtkap nodig voor de veiligheid. Door weersomstandigheden verkeren sommige bomen namelijk in slechte conditie, wat gevaar op kan leveren door vallend hout.

De bomen die in Nationaal Park Sallandse Heuvelrug gekapt worden, krijgen een zo hoogwaardig mogelijke toepassing, zoals voor meubels en vloeren. Takken, toppen en stronken waaruit geen planken gezaagd kunnen worden, worden versnipperd en aangeboden als grondstof voor groene energie¹³. De totale productiewaarde die samenhangt met de houtproductie ramingen op basis van de beschikbare informatie op € 0,1 à 0,4 € miljoen.

Tabel 4.2 Productiewaarde 'houtproductie' Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Raming onderhoud en beheer	Input	Bron
a) Totale oppervlakte NP Sallandse Heuvelrug	2.733 hectare	Nationale Parkenbureau
b) Areaal bosgrond	90%	Inschatting op basis van kaartmateriaal
c) Gemiddelde houtopbrengsten per hectare	€ 22,45 à € 152,60-	https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2023/33/bosbouwrekeningen-voor-nederland-2020
d) Totale productiewaarde	€ 0,1 à € 0,4 miljoen	a) * b) * c)

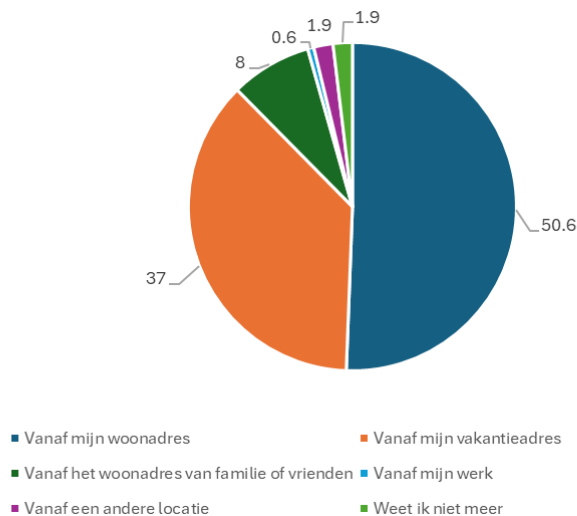
4.2.3 Bezoekers en bestedingen

Aantal bezoekers Nationale Park

In het panel is aan 1.898 leden van 18 jaar en ouder gevraagd of zij in de afgelopen twee jaar een Nationaal Park hebben bezocht. Een deel van de panelleden (162/ 8,5%) heeft aangegeven het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug bezocht te hebben. Deze leden hebben dit Nationaal Park gemiddeld 3,2 keer in de afgelopen 2 jaar bezocht, met gemiddeld 3,2 personen. Als we deze aantallen doorrekenen naar heel Nederland, komt het totale aantal bezoekers uit op bijna 619 duizend, met in totaal bijna 2 miljoen bezoeken per jaar.

Ruim de helft van de bezoekers aan het Nationaal Park Sallandse Heuvelrug kwam vanaf het woonadres (50,6%), ruim een derde (37%) kwam van zijn vakantieadres en zo'n 8% kwam van het woonadres van familie of vrienden.

¹³ <https://www.sallandseheuvelrug.nl/Nieuws/5294/versterking-heidelandschap-sallandse-heuvelrug/#:~:text=gebied%20blijven%20behouden.-,Hout,hout%20beschikbaar%20voor%20particuliere%20verkoop.>

Figuur 4.1 **Vertrekadres voor het bezoek aan Nationaal Park Sallandse Heuvelrug**

Bron: Panelonderzoek Ecorys, 2024

De cijfers vanuit het panel zijn geverifieerd met andere bronnen. Hieruit komt naar voren dat het aantal bezoekers en bezoeken in lijn ligt met andere cijfers, zoals het bezoekersonderzoek natuurgebieden Provincie Overijssel (unieke bezoekers 852 duizend, met circa 2,5 miljoen bezoeken¹⁴) en de Factsheet van het Nationaal Park (556 duizend bezoekers, met zo'n 2,7 miljoen bezoeken)¹⁵.

Bestedingen

De leden van het panel zijn gevraagd welk bedrag ze tijdens hun laatste bezoek aan een nationaal park gemiddeld per persoon per dag hebben uitgegeven. De panelleden hebben gemiddeld € 39,80 besteed tijdens een bezoek aan Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Dit ligt onder het gemiddelde bestede bedrag van alle nationale parken (€ 45,93).

Er bestaat een groot verschil in bestedingen tussen mensen die het park één dag bezoeken en mensen die het park meerdaags bezoeken. Mensen die het park eendaags bezoeken geven gemiddeld € 21,70 uit per persoon, mensen die het park meerdaags bezoeken geven in het park gemiddeld € 186,47 per persoon per dag uit.

Het totaalbedrag voor Nationaal Park Sallandse Heuvelrug bedraagt bijna 79 miljoen euro. Van het bestede bedrag, geven de meeste panelleden aan dat zij geld uitgeven aan eten en drinken (52%) en vervoer (22%).

¹⁴ Bezoekersonderzoek natuurgebieden Provincie Overijssel

¹⁵ Bron: Factsheet NP SHTR

Tabel 4.3 Productiewaarde ‘bestedingen bezoekers’ Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Raming onderhoud en beheer	Input	Bron
a) Aantal bezoeken betreffende nationaal park	1.980.538	Panel enquête Ecorys/ Kien
b) Gemiddelde bestedingen per bezoek aan het nationaal park (tijdens eendaags en meerdaags bezoek)	€ 39,80	Panel enquête Ecorys/ Kien
c) Totale productiewaarde	€ 78,8 miljoen	a) * b)

4.2.4 Educatieve waarde

Om het contact met de natuur te stimuleren wordt door verschillende (natuur)organisaties actief ingezet op natuureducatie. Deze educatie is zowel voor kinderen, maar ook voor ondernemers.

Zo bleek vanuit de interviews dat de cursus ‘Gastvrij in het Landschap’ van IVN natuur-educatie bij heeft gedragen aan de kennisontwikkeling van ongeveer 100 recreatieondernemers in de buurt van Nationaal Park Sallandse Heuvelrug over wat een nationaal park behelst. Ze keken hierbij vanuit verschillende invalshoeken, waaronder geschiedenis, cultuur, natuur en waterwinning.¹⁶ Deze kennis kunnen de ondernemers weer uitdragen aan hun gasten.

Voor het in beeld brengen van de educatieve waarde die samenhangt met de nationale parken is gekeken welk bedrag IVN aan subsidie heeft ontvangen en besteed aan natuur-educatie in Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Dit bedrag komt overeen indien we de raming toepassen die op nationaal niveau is toegepast.

Tabel 4.4 Productiewaarde ‘educatie waarde’ Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Raming productiewaarde ' beheer	Input	Bron
a) Subsidie LNV aan IVN ten behoeve van activiteiten in nationaal park	€ 63.000,-	https://www.ivn.nl
b) Inkomsten per hectare van Natuurmonumenten aan excursies, vergunningen en evenementen	€ 24,60 a)	Jaarverslag 2022 Natuurmonumenten
c) Totale oppervlakte nationaal park	2.733 hectare	Nationale Parkenbureau
d) Bovengrens educatieve waarde nationaal parken	€ 67.000,-	b) * c)
e) Totale productiewaarde (afgerond)	€ 0,1 miljoen	a) * b)

a) Het beheerd areaal door Natuurmonumenten bedraagt 112.583 hectare. De inkomsten van Natuurmonumenten uit ‘excursies, vergunningen en evenementen’ bedraagt over het boekjaar 2022 in totaal bijna 2,77 miljoen euro (Jaarverslag Natuurmonumenten 2022), oftewel 24,60 euro per hectare.

¹⁶ Interview Sallandse Heuvelrug en [Cursusaanbod - Gastvrij in het Landschap \(ivn.nl\)](#)

4.2.5 Totaal overzicht productiewaarde

In navolgende tabel is de productiewaarde van de onderscheiden posten samengevat. Bij elkaar opgeteld gaat het om een bedrag van circa 80 miljoen euro op jaarbasis. Aan dit totaal bedrag levert de post 'bestedingen bezoekers' veruit de grootste bijdrage.

Tabel 4.5 Totaaloverzicht productiewaarde Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Raming onderhoud en beheer	Input
Onderhoud en beheer	€ 0,7 miljoen
Natuurlijke hulpbronnen	€ 0,1 à € 0,4 miljoen
Bestedingen bezoekers	€ 78,8 miljoen
Educatieve waarde	€ 0,1 miljoen
Totaal	€ 79,7 à € 80,0 miljoen

4.3 Werkgelegenheid

4.3.1 Directe werkgelegenheid

Op basis van de productie waarde die door Nationaal Park Sallandse Heuvelrug wordt gegenereerd, ramen wij de directe werkgelegenheid op 751 fte's. Om deze werkgelegenheid te bepalen is net als voor Nederland als geheel een toedeling gemaakt van deze productie-waarde naar economische sector. Op basis van (CBS) gegevens uit de Nationale Rekeningen over de gemiddelde productiewaarde per fte en per sector kan vervolgens de directe werkgelegenheid wordt bepaald.

Tabel 4.6 Directe werkgelegenheid Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Post	Directe werkgelegenheid (fte's)
Onderhoud en beheer	5
Natuurlijke hulpbronnen	1
Bestedingen bezoekers	743
Educatieve waarde	2
Totaal	751

4.3.2 Indirecte werkgelegenheid

Voor de bepaling van de indirecte effecten is een zogenaamde input-output analyse uitgevoerd (zie bijlage) waarmee het economisch effect bij de toeleveranciers kan worden vastgesteld. De uitgevoerde analyse laat zien dat de indirecte werkgelegenheid van Nationaal Park Sallandse Heuvelrug 270 fte's bedraagt.

Tabel 4.7 Indirecte werkgelegenheid Nationaal Park Sallandse Heuvelrug ^{a)}

Post	Indirecte werkgelegenheid (fte's)
Onderhoud en beheer	3
Natuurlijke hulpbronnen	1
Bestedingen bezoekers	259
Educatieve waarde	1
Totaal	264

c) Als gevolg van toeleveringen vanuit de regio en de rest van Nederland
Bron: IO-analyse

4.3.3 Totaalbeeld

In Tabel 4.8 is een samenvattend overzicht opgenomen van de totale werkgelegenheid die wordt gegenereerd door Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en bij toeleverende bedrijven en instellingen.

Tabel 4.8 Totale werkgelegenheid Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Post	Direct	Indirect	Totaal
Onderhoud en beheer	5	3	8
Natuurlijke hulpbronnen	1	1	2
Bestedingen bezoekers	743	259	1.002
Educatieve waarde	2	1	3
Totaal	751	264	1.015

4.4 Toegevoegde waarde

4.4.1 Directe effecten

Op basis van de uitgevoerde analyse ramen wij de directe toegevoegde waarde die door Nationaal Park Sallandse Heuvelrug op bijna 40 miljoen euro in het afgelopen jaar. Navolgende tabel toont de wijze waarop deze productiewaarde is samengesteld.

Tabel 4.9 Directe toegevoegde waarde Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Post	Directe toegevoegde waarde (miljoen euro's)
Onderhoud en beheer	0,4
Natuurlijke hulpbronnen	0,1
Bestedingen bezoekers	38,0
Educatieve waarde	0,1
Totaal	38,6

4.4.2 Indirecte effecten

Net als bij de werkgelegenheid kan op basis van een IO-analyse ook de indirecte toegevoegde waarde worden bepaald die door Sallandse Heuvelrug wordt gegenereerd. De indirecte toegevoegde waarde bedraagt bijna 25 miljoen euro voor het betreffende peiljaar.

Tabel 4.10 Indirecte toegevoegde waarde Nationaal Park Sallandse Heuvelrug

Post	Indirecte toegevoegde waarde (miljoen euro's)
Onderhoud en beheer	0,4
Natuurlijke hulpbronnen	0,4
Bestedingen bezoekers	23,9
Educatieve waarde	0,2
Totaal	24,9

d) Als gevolg van toeleveringen vanuit de regio en de rest van Nederland
Bron: IO-analyse

4.4.3 Totaalbeeld

Navolgende tabel toont een totaal overzicht van de toegevoegde waarde die wordt gecreëerd door De Sallandse Heuvelrug en bij toeleverende bedrijven en instellingen.

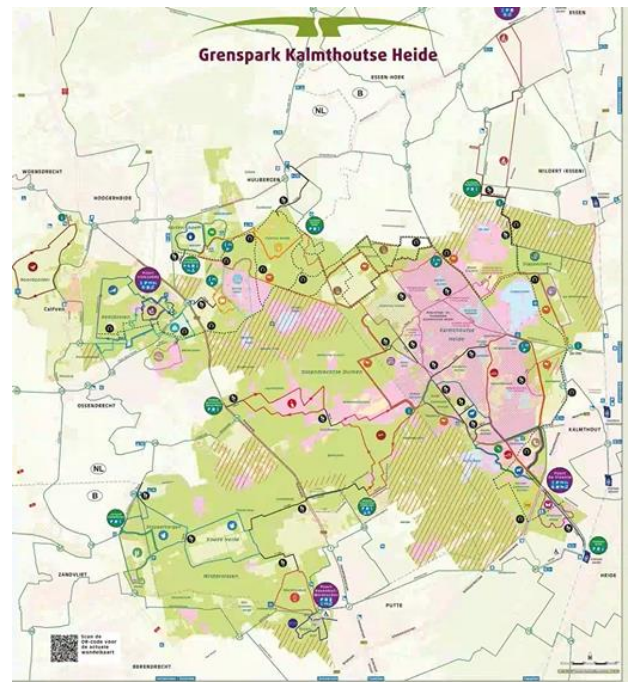
Tabel 4.11 Totale toegevoegde waarde Nationaal Park Sallandse Heuvelrug (in miljoenen euro's)

Post	Direct	Indirect	Totaal
Onderhoud en beheer	0,4	0,4	0,8
Natuurlijke hulpbronnen	0,1	0,4	0,5
Bestedingen bezoekers	38,0	23,9	61,9
Educatieve waarde	0,1	0,2	0,3
Totaal	38,6	24,9	63,5

5 Nationaal Park Grenspark Kalmthoutse Heide

5.1 Inleiding

Grenspark Kalmthoutse Heide ligt aan weerszijden van de Belgisch-Nederlandse grens. Het grenspark is een afwisselend gebied met bos, heide, stuifduinen en een groot aantal vennen. Ook zijn er in het Nederlandse deel een aantal landbouwenclaves met weilanden. Er zijn plannen om in het gebied gelegen landbouwenclaves tot natte graslanden om te vormen. Het Nederlandse deel van het grenspark heeft de titel Nationaal Park, het Belgische deel van het park heeft dit niet. In het Grenspark liggen verschillende wandelpaden maar ook fiets- ruiter- en mountainbike-routes. In het Grenspark zijn twee bewegwijzerde en semi-verharde paden die geschikt zijn voor rolstoelgebruikers en kinderwagens. Het Grenspark is op meerdere plaatsen vrij toegankelijk, maar kent een aantal officiële toegangspoorten: Volksabdij – Ossendrecht (NL), Hemelrijk – Essen (B), De Vroente – Kalmthout (B) en Ravenhof – Putte / Stabroek (NL/B).

De gebieden in het park zijn in eigendom van het Agentschap voor Natuur en Bos (Vlaamse overheid), Natuurpunt, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer (Nederlandse overheid), Evides, de omliggende gemeenten en een groot aantal particuliere eigenaren. De beheerders en eigenaren, zowel overheden als particulieren, werken gezamenlijk aan natuur- en waterbeheer, recreatie, educatie en voorlichting.

Er wordt steeds gewerkt en ingezet op het versterken van de identiteit van het Grenspark. Er is een huisstijl die wordt uitgedragen op sociale media, website en in nieuwsbrieven. Daarnaast is er een contentstrategie uitgerold met een bijhorende contentkalender. Er is ook aandacht voor de onthaalpoorten. De recreatiesector en de bezoekers-trekkende poorten kunnen zich profileren met het Grenspark Kalmthoutse Heide. In de uitwerking van de strategie richting Vlaams Nationaal Park voor recreatie en toerisme is ook uitgebreide aandacht gegaan naar de onthaalpoorten.

In totaal zijn er ongeveer 30 à 40 bedrijven rond het Nationaal Park (zowel in Nederland als België) gevestigd die zich presenteren als 'Gastheer / Gastvrouw' van het Grenspark Kalmthoutse Heide. Het gaat hierbij onder andere om campings, vakantieparken, hotels, horecagelegenheden, fietsverhuur bedrijven en VVV-kantoren. Gastheren/vrouwen brengen de aanwezigheid van het Nationale Park onder de aandacht in hun communicatie aan gasten/klanten. Uit interviews blijkt dat het aantal gastheren naar verwachting wordt uitgebreid.

5.2 Productiewaarde

Om de productiewaarde te bepalen kijken we naar relevante financiële stromen die samenhangen met of worden gegenereerd door de aanwezigheid van Het Nationaal Park Grenspark Kalmthoutse Heide. Hierbij maken we een onderscheid in de volgende posten:

- Onderhoud en beheer
- Natuurlijke hulpbronnen
- Bestedingen van bezoekers (eendaags en meerdaags)
- Educatieve waarde

5.2.1 Onderhoud en beheer

Voor de instandhouding van het Nationaal Park Grenspark Kalmthoutse Heide worden kostengemaakt voor beheer en onderhoud. Dit zijn de kosten die door alle terreinbeherende organisaties gezamenlijk worden gemaakt voor het gebied.

Vanuit de interviews en vanuit de deskstudie blijkt dat de kosten die deze terreinbeherende organisaties maken per gebied (en dus ook voor specifiek de Kalmthoutse Heide) niet rechtstreeks uit de systemen te halen zijn. Dit komt onder andere omdat de wijze van registratie in de boekhoudingen van terrein beherende organisaties doorgaans gekoppeld is aan bepaalde uitvoeringshandelingen of op projectbasis wordt geregistreerd (zie ook paragraaf 3.2).

Op basis van de beschikbare informatie ramen wij de uitgaven voor onderhoud en beheer op € 277,40 per hectare. Indien dit bedrag wordt vermenigvuldigd met de oppervlakte van het Nationaal Park Grenspark Kalmthoutse Heide dan komt het totale bedrag aan onderhoud en beheer uit op € 1,0 miljoen in het afgelopen jaar.

Tabel 5.1 Productiewaarde 'onderhoud en beheer'

Raming onderhoud en beheer	Input	Bron
a) Totale oppervlakte Grenspark Kalmthoutse Heide	3.833 hectare	Nationale Parkenbureau
b) Gemiddelde uitgaven aan onderhoud en beheer per hectare	€ 261 per hectare	Diverse bronnen waaronder jaarverslagen TBO's, subsidies SBK en interviews
c) Totale 'productiewaarde' voor onderhoud en beheer	€ 1,0 miljoen	b) * b)

5.2.2 Natuurlijke hulpbronnen

Houtproductie

In het kader van natuurbescherming en -herstel moeten kapwerkzaamheden worden uitgevoerd. Een meer open landschap biedt meer leefruimte voor bedreigde dier- en plantensoorten die van dit gebied afhankelijk zijn. Ook is er soms houtkap nodig voor de veiligheid. Door weeromstandigheden verkeren sommige bomen namelijk in slechte conditie, wat gevaar op

kan leveren door vallend hout. De totale productiewaarde die samenhangt met de houtproductie ramingen op basis van de beschikbare informatie op € 0,1 à € 0,4 miljoen.

Tabel 5.2 Productiewaarde 'houtproductie'

Raming onderhoud en beheer	Input	Bron
a) Totale oppervlakte Grenspark Kalmthoutse Heide	3.833 hectare	Nationale Parkenbureau
b) Areaal bosgrond	73%	Inschatting op basis van kaartmateriaal.
c) Gemiddelde houtopbrengsten per hectare	€ 22,45 à € 152,60-	https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2023/33/bosbouwrekeningen-voor-nederland-2020
d) Totale productiewaarde	€ 0,1 à € 0,4 miljoen	a) * b) * c)

5.2.3 Bezoekers en bestedingen

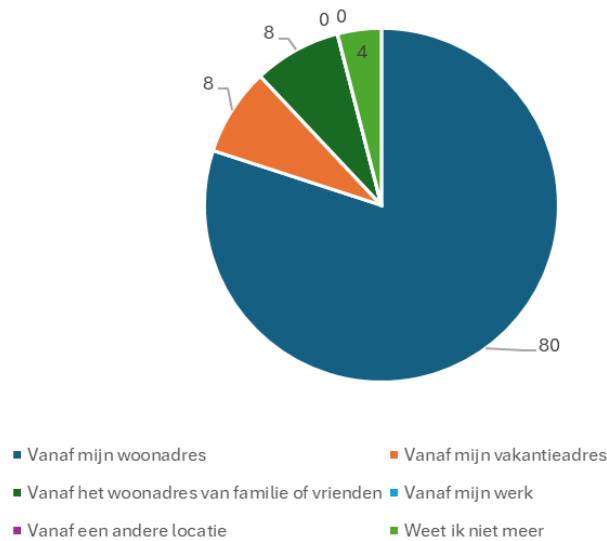
Aantal bezoekers Nationaal Park

Binnen het panel hebben 25 leden (1,3%) aangegeven het Nationaal Park Kalmthoutse Heide bezocht te hebben in de afgelopen 2 jaar. Deze panelleden hebben het Nationaal Park gemiddeld 2,4 keer bezocht, met gemiddeld 2,3 personen in de afgelopen 2 jaar. Wanneer deze aantallen doorgerekend worden naar heel Nederland, is het totaal aantal bezoekers per jaar ruim 229 duizend.

Om deze cijfers in perspectief te plaatsen hebben we deze cijfers vergeleken met de beschikbare cijfers van de bezoekerstellers. In het jaarverslag over 2023 staat dat de twee bezoekerstellers zo'n 90 duizend bezoeken hebben geregistreerd. Hierbij werd in de interviews opgemerkt dat dit aantal een ondergrens is, omdat er veel verschillende toegangsmogelijkheden zijn in het park en deze meters slechts op twee locaties staan.

Vier op de vijf bezoekers aan het Nationaal Park Grenspark Kalmthoutse Heide kwam vanaf het woonadres (80%), 8 procent kwam van zijn vakantieadres en nog 8% kwam van het woonadres van familie of vrienden. Vanuit de gesprekken met ondernemers rond het park komt naar voren dat bezoekers met name de afwisselende natuur de belangrijkste reden vinden voor hun bezoek. Daarbij wordt aangegeven dat dit zowel het Grenspark Kalmthoutse Heide is, als ook onder andere de Brabantse Wal.

Vertrekadres voor het bezoek aan Nationaal Park Grenspark Kalmthoutse Heide

Bron: Panelonderzoek Ecorys, 2024

Bestedingen

De leden van het panel hebben gemiddeld € 17,80 uitgegeven tijdens hun bezoek aan Nationaal Park Kalmthoutseheide. Dit ligt onder het gemiddelde bestede bedrag van alle Nationale Parken (€ 45,93). De totale bestedingen voor Nationaal Park Kalmthoutseheide zijn zo'n € 4,1 miljoen. Ongeveer de helft van de panelleden (46%) geeft aan dat zij geld uitgeven aan vervoer, en circa een derde geeft aan dat zij geld uitgeven aan eten en drinken.

Er bestaat een verschil in bestedingen tussen mensen die het park één dag bezoeken en mensen die het park meerdaags bezoeken. Mensen die het park eendaags bezoeken geven gemiddeld € 18,09 uit per persoon, mensen die het park meerdaags bezoeken geven in het park gemiddeld € 30,00 per dag per persoon uit. Een deel van deze bestedingen zal gaan naar de mountainbike vignetten die nodig zijn om te mountainbiken in het park. In 2023 werden er ruim 5.000 jaarvignetten en ruim 1.300 dagvignetten verkocht¹⁷.

Tabel 5.3 Productiewaarde 'bestedingen bezoekers'

Raming onderhoud en beheer	Input	Bron
a) Aantal bezoekers nationaal park	229.229	Panel enquête Ecorys/ Kien
b) Gemiddelde bestedingen per bezoek aan nationaal park (tijdens eendaags en meerdaags bezoek)	€ 17,80	Panel enquête Ecorys/ Kien
c) Totale productiewaarde	€ 4,1 miljoen	a) * b)

¹⁷ Ticketverkoop via Eventsquare: Grenspark Kalmthoutse Heide - Mountainbike Vignet. Financieel rapport 2023

5.2.4 Educatieve waarde

Voor het in beeld brengen van de educatieve waarde is gekeken welk bedrag wordt ingezet ten behoeve van educatieve doeleinden. Uitgaande van de subsidie die IVN heeft ontvangen en besteed aan educatieve doeleinden met betrekking tot het park gaat het om een bedrag van 25.000 euro in 2023. Indien de raming wordt toegepast die gebruikt is op nationaal niveau gaat het om een bedrag van 94.000 euro. Voor het Nationaal Park Kalmthoutse Heide is deze geverifieerd met de gegevens van het jaarverslag over 2023. Hierin staat dat er zo'n € 200.000 is uitgegeven onder andere aan wandelingen (25 gratis wandelingen met 409 deelnemers), natuurgidsencursus (25 deelnemers) en Junior Rangers. In de ramingen is dit bedrag als uitgangspunt genomen.

Tabel 5.4 Productiewaarde 'educatie waarde'

Raming productiewaarde 'beheer	Input	Bron
f) A) Subsidie LNV aan IVN ten behoeve van activiteiten in nationaal park	€ 24.000,-	https://www.ivn.nl
g) Inkomsten per hectare van Natuurmonumenten aan excursies, vergunningen en evenementen	€ 24,60 a)	Jaarverslag 2022 Natuurmonumenten
h) Totale oppervlakte nationaal park	3.833 hectare	Nationale Parkenbureau
i) Boven grens educatieve waarde nationale parken op basis van kentallen Natuurmonumenten	€ 94.000,-	b) * c)
j) Totale productiewaarde op basis van jaarverslag	€ 0,2 miljoen	Jaarverslag

b) Het beheerd areaal door Natuurmonumenten bedraagt 112.583 hectare. De inkomsten van Natuurmonumenten uit 'excursies, vergunningen en evenementen' bedraagt over het boekjaar 2022 in totaal bijna 2,77 miljoen euro (*Jaarverslag Natuurmonumenten 2022*), oftewel 24,60 euro per hectare.

5.2.5 Totaal overzicht productiewaarde

De productiewaarde die wordt gegenereerd door Grenspark Kalmthoutse Heide bedraagt bij elkaar opgeteld circa 5,4 à 5,7 miljoen euro op jaarbasis. Net als bij de andere parken levert de post 'bestedingen bezoekers' de grootste bijdrage. In vergelijking met bijvoorbeeld de Sallandse Heuvelrug is het belang van bestedingen door bezoekers echter veel minder dominant.

Tabel 5.5 Totaaloverzicht productiewaarde Grenspark Kalmthoutse Heide

Raming onderhoud en beheer	Input
Onderhoud en beheer	€ 1,0 miljoen
Natuurlijke hulpbronnen	€ 0,1 à € 0,4 miljoen
Bestedingen bezoekers	€ 4,1 miljoen
Educatieve waarde	€ 0,2 miljoen
Totaal	€ 5,4 à 5,7 miljoen

5.3 Werkgelegenheid

5.3.1 Directe werkgelegenheid

Navolgende tabel laat zien dat de directe werkgelegenheid die samenhangt met de Nationale Parken in totaal 47 fte's betreft. Maatgevend voor de omvang van deze werkgelegenheid is de productiewaarde die door het park wordt gegenereerd.

Tabel 5.6 Directe werkgelegenheid Grenspark Kalmthoutse Heide

Post	Directe werkgelegenheid (fte's)
Onderhoud en beheer	7
Natuurlijke hulpbronnen	2
Bestedingen bezoekers	37
Educatieve waarde	1
Totaal	47

5.3.2 Indirecte werkgelegenheid

De indirecte werkgelegenheid bij de toeleveranciers van het park ramen wij op basis van de uitgevoerde IO-analyse op 26 fte's.

Tabel 5.7 Indirecte werkgelegenheid Grenspark Kalmthoutse Heide^{a)}

Post	Indirecte werkgelegenheid (fte's)
Onderhoud en beheer	5
Natuurlijke hulpbronnen	1
Bestedingen bezoekers	14
Educatieve waarde	1
Totaal	21

e) Als gevolg van toeleveringen vanuit de regio en de rest van Nederland

Bron: IO-analyse

5.3.3 Totaalbeeld

Navolgende tabel geeft een overzicht opgenomen van de totale werkgelegenheid die wordt gegenereerd door de Nationale Parken en bij toeleverende bedrijven en instellingen. Bij elkaar opgeteld bedraagt de directe en indirecte werkgelegenheid die samenhangt met Grenspark Kalmthoutse Heide 81 fte's.

Tabel 5.8 Totale werkgelegenheid Grenspark Kalmthoutse Heide

Post	Direct	Indirect	Totaal
Onderhoud en beheer	7	5	12
Natuurlijke hulpbronnen	2	1	3
Bestedingen bezoekers	37	14	51
Educatieve waarde	1	1	2
Totaal	47	21	68

5.4 Toegevoegde waarde

5.4.1 Directe effecten

Navolgende tabel toont het resultaat van de uitgevoerde analyse in termen van toegevoegde waarde, oftewel de productiewaarde minus de waarde van de ingekochte goederen en diensten.

Tabel 5.9 Directe toegevoegde waarde Grenspark Kalmthoutse Heide

Post	Directe toegevoegde waarde (miljoen euro's)
Onderhoud en beheer	0,5
Natuurlijke hulpbronnen	0,1
Bestedingen bezoekers	1,9
Educatieve waarde	0,1
Totaal	2,6

5.4.2 Indirecte effecten

Net als bij de werkgelegenheid kan op basis van een IO-analyse ook de indirecte toegevoegde waarde worden bepaald die door de Nationale Parken wordt gegenereerd. Navolgende tabel laat zien dat de indirecte toegevoegde waarde voor Grenspark Kalmthoutse Heide circa 1,9 miljoen euro voor het betreffende peiljaar bedraagt.

Tabel 5.10 Indirecte toegevoegde waarde Grenspark Kalmthoutse Heide^{a)}

Post	Indirecte toegevoegde waarde (miljoen euro's)
Onderhoud en beheer	0,5
Natuurlijke hulpbronnen	0,1
Bestedingen bezoekers	1,2
Educatieve waarde	0,1
Totaal	1,9

a) Als gevolg van toelieferingen vanuit de regio en de rest van Nederland
Bron: IO-analyse

5.4.3 Totaalbeeld

Navolgende tabel laat de totale toegevoegde waarde zien per onderscheiden post. Deze toegevoegde waarde bedraagt voor het peiljaar (2023) afgerond 5 miljoen euro.

Tabel 5.11 Totale toegevoegde waarde Grenspark Kalmthoutse Heide

Post	Direct	Indirect	Totaal
Onderhoud en beheer	0,5	0,5	1,0
Natuurlijke hulpbronnen	0,1	0,1	0,2
Bestedingen bezoekers	1,9	1,2	3,1
Educatieve waarde	0,1	0,1	0,2
Totaal	2,6	1,9	4,5

6 Meerwaarde van de status ‘nationaal park’

6.1 Inleiding

De meerwaarde van de status ‘nationaal park’ is vooral van belang voor de bestedingen van bezoekers. Vanuit de interviews blijkt dat het merk ‘nationaal park’ niet van invloed is op de posten beheer en onderhoud, natuurlijke hulpbronnen en voor de educatieve waarde.

De meeste mensen (91%) kennen het begrip ‘nationale parken’. Dit blijkt uit een onderzoek van februari 2024 in opdracht van het Nationale Parken Bureau¹⁸. In ons panelonderzoek hebben we aan de mensen die een park bezocht hebben (en hier ook geld besteed hebben), gevraagd of zij dit gedaan hebben omdat het een nationaal park is. Het percentage mensen dat heeft aangegeven dit gedaan te hebben is vervolgens vermenigvuldigd met de bestedingen. Op deze wijze is de economische meerwaarde van het label nationaal park in beeld gebracht.

6.2 Bestedingen van bezoekers per park

Onderstaande tabel maakt inzichtelijk welke bestedingen er gedaan zijn door bezoekers in de nationale parken op basis van de inzichten vanuit het panel (geëxtrapoleerd aantal bezoekers maal de gemiddelde besteding).

Tabel 6.1 Bestedingen van bezoekers naar park

Nationaal Park	Bestedingen (in mln. euro's)
De Alde Feanen	17,1
De Biesbosch	123,3
De Groote Peel	33,5
De Hoge Veluwe / Veluwe Zoom	319,4
De Loonse en Drunense Duinen	118,4
De Maasduinen	34,9
De Meinweg	33,4
Drentsche Aa	101,2
Drents-Friese Wold	52,9
Duinen van Texel	130,2
Dwingelderveld	57,6
Grenspark Kalmthoutse Heide	4,1
Lauwersmeer	45,4
Nieuw Land	2,9
Oosterschelde	65,3
Sallandse Heuvelrug	78,8

¹⁸ Ipsos I&O en Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, februari 2024.

Nationaal Park	Bestedingen (in mln. euro's)
Schiermonnikoog	79,4
Utrechtse Heuvelrug	294,2
Weerribben-Wieden	298,5
Zuid-Kennemerland	57,0
Totaal	1.947,3

6.3 Bezoek omdat het een nationaal park is

Aan het panel is de vraag gesteld of zij het park dat zij bezocht hebben, hebben bezocht omdat het een nationaal park is. Het grootste deel van de bezoekers heeft dit niet gedaan omdat het een nationaal park is. Onderstaande tabel maakt inzichtelijk welk percentage van de bezoekers naar het park is gekomen omdat het een nationaal park is.

Tabel 6.2 Percentage dat het park bezocht heeft omdat het een nationaal park is

Nationaal Park	% bezoekers dat komt omdat het een Nationaal Park is
De Alde Feanen	1%
De Biesbosch	5%
De Groote Peel	1%
De Hoge Veluwe / Veluwe Zoom	11%
De Loonse en Drunense Duinen	2%
De Maasduinen	1%
De Meinweg	1%
Drentsche Aa	1%
Drents-Friese Wold	1%
Duinen van Texel	2%
Dwingelderveld	2%
Grenspark Kalmthoutse Heide	0%
Lauwersmeer	1%
Nieuw Land	0%
Oosterschelde	2%
Sallandse Heuvelrug	2%
Schiermonnikoog	1%
Utrechtse Heuvelrug	4%
Weerribben-Wieden	1%
Zuid-Kennemerland	1%

6.4 Meerwaarde bestedingen label nationaal park

Wanneer het aantal bezoeken van mensen dat komt omdat het een nationaal park is vermenigvuldigd wordt met de gemiddelde bestedingen, ontstaat inzicht in de meerwaarde van het label nationaal park. Onderstaande tabel geeft de resultaten hiervan weer. Op basis van deze gegevens kan de economische meerwaarde van het label nationaal park op jaarbasis worden geraamd op zo'n € 70 miljoen. Op jaarbasis gaat het om bijna 900 fte's aan werkgelegenheid.

De daadwerkelijke invloed van het label 'nationaal park' zal hoger liggen omdat door middel van het panelonderzoek alleen gekeken is naar de directe reden om het betreffende nationale park te bezoeken. Het daadwerkelijke effect van het label nationaal park zal echter groter zijn omdat de communicatie van de nationale parken bijdraagt aan het vergroten van de bekendheid van de gebieden. Door het vergroten van deze bekendheid worden de gebieden waarin de nationale parken zijn gelegen onder de aandacht gebracht van een bredere groep van (potentiële) dag- en verblijfstoeristen. Het effect van een toename van de bekendheid is in de voorliggende ramingen niet of nauwelijks meegenomen omdat dit op basis van de beschikbare data niet goed in kaart is te brengen en te veel onzekerheidsmarges bevat.

Tabel 6.3 Economische meerwaarde label 'nationaal park' voor bezoekers (op jaarbasis)

Nationaal Park	Bestedingen (in mln. euro's)
De Alde Feanen	0,2
De Biesbosch	6,3
De Groote Peel	0,4
De Hoge Veluwe / Veluwe Zoom	35,8
De Loonse en Drunense Duinen	2,5
De Maasduinen	0,4
De Meinweg	0,3
Drentsche Aa	0,9
Drents-Friese Wold	0,5
Duinen van Texel	2,6
Dwingelderveld	1,0
Grenspark Kalmthoutse Heide	0,0
Lauwersmeer	0,2
Nieuw Land	0,0
Oosterschelde	1,0
Sallandse Heuvelrug	1,5
Schiermonnikoog	0,6
Utrechtse Heuvelrug	11,2
Weerribben-Wieden	4,2
Zuid-Kennemerland	0,7
Totaal meerwaarde bestedingen label Nationaal Park	70,0

Bijlage 1: Methodologie

1 Bepalen economische waarde

Er zijn verschillende methoden beschikbaar die kunnen worden gebruikt om de economische waarde van nationale parken uit te drukken. Onderstaand is een overzicht opgenomen van deze methoden.

Methode	Toelichting
Directe uitgaven en inkomsten	Bij de bepaling van de directe uitgaven en inkomsten wordt gekeken naar de directe uitgaven van bezoekers en de inkomsten gegenereerd door toegangsprijzen en vergoedingen.
Recreatieve waarde benadering	Meet de economische waarde van recreatieve activiteiten in het park, inclusief bezoekersaantallen, reiskosten en tijdsbesteding.
Contingente waardering (CV)	Betrekt niet-marktwaarden zoals esthetiek en behoud in de waardering. Kan een breed scala aan waarden vastleggen.
Travel Cost Method (TCM)	Meet de waarde van het park door te kijken naar de reiskosten die mensen bereid zijn te betalen om het te bezoeken
Hedonische prijsmethode	Onderzoekt de impact van de aanwezigheid van een park op onroerendgoedprijzen in de omgeving.
Ecologische dienstenbenadering	Meet de economische waarde van de ecologische diensten die door het park worden geleverd, zoals waterzuivering, koolstofopslag en biodiversiteit

De beschikbaarheid van gegevens kan variëren afhankelijk van de gekozen methode en er is vaak een zekere mate van onzekerheid in de resultaten. Het combineren van meerdere benaderingen en het gebruik van triangulatie helpen bij het verkrijgen van een meer integraal beeld van de economische waarde van nationale parken.

In navolgende tabel is een overzicht opgenomen van effecten die meegenomen worden in onze aanpak. De genoemde effecten dienen als basis voor de verdere uitwerking van de voorgestelde systematiek en de toepassing daarvan in de praktijk. In de tabel zijn opgenomen of ze volgens ons binnen de scope vallen, wat het effect is, welke bronnen hiervoor gehanteerd kunnen worden en wat de data kwaliteit is om uitspraken over te doen.

Type effecten	Toelichting	Indicator en bron	Kwaliteit
Impact op de economie (binnen de scope)			
Onderhoud en beheer van de parken	Met het onderhoud en beheer van de parken worden financiële middelen ingezet, die vervolgens tot uitdrukking komen in toegevoegde waarde en werkgelegenheid.	Nationaal: Uitgaven onderhoud en beheer (€/jaar) uit jaarverslagen en/of grootboeken Staatsbosbeheer/ Natuurmonumenten, etc. Cases: Uitgaven onderhoud en beheer (€/jaar) uit jaarverslagen en/of grootboeken nationale parken - Gerelateerde toegevoegde waarde en werkgelegenheid o.b.v. economische kentallen	+++ +++ ++

Type effecten	Toelichting	Indicator en bron	Kwaliteit
Opbrengsten natuurlijke hulpbronnen	Het beheer van de parken leveren natuurlijke hulpbronnen op die een financiële waarde vertegenwoordigen (denk bijvoorbeeld aan houtinkomsten, rietopbrengsten, biomassa e.d.).	Nationaal: Inkomsten (€/jaar) houtverkoop, rietopbrengsten, etc. vanuit de jaarverslagen en/of grootboeken Staatsbosbeheer/ Natuurmonumenten, etc. Cases: Inkomsten (€/jaar) houtverkoop, rietopbrengsten, etc. vanuit de jaarverslagen en/of grootboeken van de nationale parken	+++ +++
Recreatie en Toerisme	Natuurparken trekken bezoekers aan voor recreatieve activiteiten zoals wandelen, fietsen en wildlife-waarneming. Dit stimuleert het toerisme en draagt bij aan de lokale economie door het genereren van inkomsten en het creëren van werkgelegenheid.	Nationaal + Cases: Aantal bezoekers (dagrecreatie en meerdaags bezoek) vanuit enquête onderzoek onder een representatieve steekproef. Hierbij zal moeten worden opgehoogd naar heel Nederland. Nationaal + Cases: Uitgaven van bezoekers aan bepaalde activiteiten (€/per persoon/jaar) vanuit enquête onderzoek waarbij gebruik gemaakt kan worden van het overzicht zoals eerder opgesteld aan bedrijven die samenhangen met NP¹⁹ - Gerelateerde werkgelegenheid o.b.v. economische kentallen	++ ++ ++
Toeleverende bedrijven en diensten	De bestedingen in recreatie en toerisme werken door in de economie van het gebied. Zo doet het restaurant inkopen bij de plaatselijke bakker of slager.	Nationaal + Cases: Gerelateerde Werkgelegenheid o.b.v. input-output tabellen op basis van de eerdere berekende uitgaven (€/jaar) per sector	+
Educatieve Waarde	Natuurparken bieden educatieve kansen door middel van interpretatieve programma's en natuuronderwijs. Hier staat soms een vergoeding tegenover.	Nationaal: Inkomsten van de nationale parken aan natuuronderwijs (in euro's) vanuit jaarverslagen en/of grootboeken Staatsbosbeheer/ Natuurmonumenten, etc. Cases: Inkomsten van de nationale parken aan natuuronderwijs (in euro's) vanuit jaarverslagen en/of grootboeken Nationale Parken	+++
Bredere maatschappelijke effecten (buiten de scope)			
Bijdrage aan kwaliteit woon- en leefklimaat	Woningen die zich in de buurt van parken, bossen, meren of andere groene gebieden bevinden, kunnen over het algemeen hogere prijzen hebben.	Een indicatie kan gegeven worden in euro's (via meerwaarde woningprijzen o.b.v. WOZ-waardes t.o.v. regionale ontwikkelingen)	+/-
Milieuconservering	Natuurparken dragen bij aan het behoud van biodiversiteit en bescherming van ecosystemen.	Bestuiving van (fruit)gewassen, vermeden opbrengstverlies €/ha/jaar	+/-

¹⁹ Zie: <https://www.nationaleparkenbureau.nl/documenten/en+verslagen/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=1999893>

Type effecten	Toelichting	Indicator en bron	Kwaliteit
Gezondheidsvoordelen ²⁰	Activiteiten in de buitenlucht bevorderen lichaamsbeweging en verminderen stress.	Bespaarde gezondheidskosten €/jaar	+/-
Water- en Luchtkwaliteit & Klimaatmitigatie	Natuurparken dragen bij aan het behoud van waterkwaliteit en dienen als natuurlijke filters voor luchtvervuiling. Ook spelen zij een rol bij het verminderen van koolstofdioxide in de atmosfeer, waardoor ze bijdragen aan klimaatmitigatie.	- Koolstofvastlegging (€/tC/ha/jaar) - fijnstof afvang gemiddelde vermeden kosten, gemeten in €/hectare/jaar - Beperking kosten waterzuivering (vermeden kosten €/hectare/jaar)²¹ - Waterberging (m3)	+/-
Culturele en educatieve Waarde	Natuurparken weerspiegelen de natuurlijke en culturele geschiedenis van een regio. Ook hebben zij een educatieve functie.	- Sociale cohesie - Niet-gebruikswaarden bijv. d.m.v. DCE (in euro's per jaar)	+-
Wetenschappelijk Onderzoek	Bijdrage aan wetenschappelijke kennis en begrip van ecosystemen.	Aantal relevante wetenschappelijke publicaties.	-

Legenda: +++ relevante informatie beschikbaar en specifiek per NP, ++ relevante informatie kan beschikbaar worden per NP (extra actie noodzakelijk), + relevante informatie is alleen op nationaal niveau verkrijgbaar; +/- relevante informatie is alleen op nationaal niveau indicatief verkrijgbaar; - relevante informatie is niet beschikbaar.

2 Beschikbaarheid data

Bij een aantal van bovenstaande gegevens die binnen de scope vallen, staat aangegeven dat hier extra acties noodzakelijk zijn, of dat informatie alleen beschikbaar is op nationaal niveau. In onderstaande tabel wordt aangegeven hoe hier in het onderzoek mee wordt omgegaan om de kwaliteit van het onderzoek te garanderen.

Indicator	Toelichting	Relevante vragen
Aantal bezoekers Nationale Parken	Gegevens over bezoeken en uitgaven aan nationale parken zijn schaars, zeker op het niveau van individuele parken. Wij denken dat het daarom noodzakelijk is om deze gegevens in te winnen voor het onderzoek. Wij maken hierbij gebruik van een panel met een representatieve afspiegeling van de bevolking. Voor het onderzoek gaan we uit van een N=2.000. Op basis van persoonskenmerken wordt vervolgens geëxtrapoleerd naar alle inwoners van Nederland om te komen tot bezoekers en bestedingen voor alle Nationale Parken en per nationaal park.	Hoe vaak heeft u het afgelopen jaar een NP bezocht en in welke samenstelling? ²²
Bestedingen bezoekers Nationale Parken		Hoeveel heeft u uitgegeven en waaraan? (vooraf categorieën opstellen)

²⁰ NB: Er wordt een apart onderzoek uitgevoerd naar de gezondheidsbaten nationale parken i.o.v. de Agenda Natuurinclusief

²¹ Zie bijvoorbeeld ook: https://assets.vu.nl/d8b6f1f5-816c-005b-1dc1-e363dd7ce9a5/ba149f37-543f-4b17-bd9d-8b6f1ab50ceb/IVM_Limburg_Waardering_NL.pdf

²² Hierbij kan ook de vraag gesteld worden of het 'merk' NP van toegevoegde waarde is geweest op de keuze en/of de bestedingen.

Indicator	Toelichting	Relevante vragen
Doorwerking directe economische effecten NP	Bestedingen in nationale parken hebben een directe economische betekenis doordat ze zorgen voor werkgelegenheid en toegevoegde waarde in de horeca, recreatieve diensten en lokale ambachtelijke sectoren. Deze groei is moeilijk rechtstreeks te meten. Er wordt daarom gebruik gemaakt van kentallen op basis van de macro-economische gegevens van het CBS.	Welke doorwerking heeft één euro besteding in bepaalde sectoren op de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde in die betreffende sector?
Doorwerking indirecte economische effecten NP	Bestedingen door bezoekers hebben een indirecte economische betekenis doordat ze zorgen voor groei in aanpalende sectoren. Deze groei is moeilijk rechtstreeks te meten. Er wordt daarom gebruik gemaakt van kentallen doormiddel van een Input-Output analyse. Deze worden uit de macro-economische gegevens van het CBS gedestilleerd.	Welke doorwerking heeft één euro besteding in de horeca op de toeleverende sectoren handel, logistiek, dienstverlening, etc.

3 Panelonderzoek

Gegevens over bezoeken en uitgaven aan nationale parken zijn schaars, zeker op het niveau van individuele parken. Wij denken dat het daarom noodzakelijk is om deze gegevens in te winnen voor het onderzoek. Wij maken hierbij gebruik van een panel met een representatieve afspiegeling van de bevolking. Voor het onderzoek gaan we uit van een N=2.000. Op basis van persoonskenmerken wordt vervolgens geëxtrapoleerd naar alle inwoners van Nederland om te komen tot bezoekers en bestedingen voor alle nationale parken en per nationaal park.

Het panel wordt ingezet om:

- Het aantal bezoekers aan nationale parken op nationaal niveau en het betreffende Nationale Park vast te stellen;
- De bestedingen van deze bezoekers vast te stellen;
- Vast te stellen aan welke sectoren deze bestedingen waren.

Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksverantwoording

Ecorys Nationale Parken

Onderzoeksmethode	Online
Steekproef	Nederlanders van 18 jaar en ouder
Selectie	Die weteens een bezoek hebben gebracht aan een nationaal park in Nederland in de afgelopen 2 jaar
Bron	PanelWizard
Bruto steekproef	3828
Netto steekproef (# op vrg 1)	1898
Na selectie (# op vrg 2)	1278
Volledige vragenlijsten (netto)	1269
Responspercentage	51%
Datum start veldwerk	3-mei
Datum veldwerk gereed	6-mei
Betrouwbaarheidsniveau*	95%
Maximale afwijking*	2,8%
Representatief naar:	Geslacht, leeftijd, gezinssituatie, arbeidsparticipatie, opleiding, provincie
Weging	Niet van toepassing

Respons breakdown	aantal
Bruto steekproef	3828
Bouncers	1
Buiten selectie	620
Verwijderd na datacheck	44
Afgebroken vragenlijsten	9
Geen medewerking	1885
Volledige vragenlijsten	1269

* Bij 1269 afgenomen vragenlijsten valt met een betrouwbaarheid van 95% te concluderen dat de steekproefuitkomst maximaal 2,8% kan afwijken van de werkelijke situatie (als alle Nederlanders in de doelgroep ondervraagd zouden zijn)

Dit onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen van ISO 20252 (marktonderzoek)

Geslacht	% gewenst**	% behaald	% behaald na selectie
Man	49,4	49,7	53,4
Vrouw	50,6	50,3	46,6
N		1898	1278

Leeftijd	% gewenst**	% behaald	% behaald na selectie
18-29 jaar	18,9	17,5	19,5
30-39 jaar	15,6	14,9	17,0
40-49 jaar	15,3	15,7	17,0
50-59 jaar	17,9	18,9	18,1
60 jaar en ouder	32,3	33,0	28,5
N		1898	1278

Gezinssituatie	% gewenst**	% behaald	% behaald na selectie
Eénpersoons	22,3	23,3	19,3
Meerpersoons (zonder kinderen <18)	50,5	50,9	50,9
Meerpersoons met kinderen (jongste <13)	19,5	18,9	21,9
Meerpersoons met kinderen (jongste 13-17)	7,6	6,8	7,9
N		1898	1278

Arbeidsparticipatie	% gewenst**	% behaald	% behaald na selectie
Fulltime (35 uur of meer)	33,8	34,1	38,4
Parttime (12 t/m 34 uur)	22,5	20,7	22,2
Niet werkend (0 t/m 11 uur)	43,8	45,3	39,4
N		1898	1278

Opleiding	% gewenst**	% behaald	% behaald na selectie
Laag	26,7	28,5	23,0
Midden	42,3	39,8	40,1
Hoog	31,0	31,7	36,9
N		1898	1278

Provincie	% gewenst**	% behaald	% behaald na selectie
Drenthe	2,8	2,7	10,9
Flevoland	2,3	2,0	22,1
Friesland	3,7	3,7	24,1
Gelderland	12,0	12,8	42,9
Groningen	3,4	3,2	100,0
Limburg	6,6	7,7	0,0
Noord-Brabant	14,9	15,2	%PW
Noord-Holland	16,7	16,1	3,0
Overijssel	6,5	6,7	1,7
Utrecht	7,6	6,5	4,1
Zeeland	2,1	2,2	13,1
Zuid-Holland	21,4	21,2	3,8
N		1898	1278

** Dit is de verdeling zoals die in heel Nederland is binnen de gewenste selectie (o.b.v. de Gouden Standaard van het Data & Insights Network)

Vragen voor bezoekers Nationale Parken

Selectievraag:

- Welke van de onderstaande Nederlandse Nationale Parken heeft u in de afgelopen 2 jaar weleens bezocht? U kunt meerdere antwoorden geven

De Alde Feanen	De Biesbosch
Drents-Friese Wold	Drentsche Aa
Duinen van Texel	Dwingelderveld
De Groote Peel	De Hoge Veluwe
Lauwersmeer	De Loonse en Drunense Duinen
De Maasduinen	De Meinweg
Nieuw Land	Oosterschelde
Sallandse Heuvelrug	Schiermonnikoog
Utrechtse Heuvelrug	Weerribben-Wieden
Grenspark Kalmthoutse Heide	Zuid-Kennemerland

- Weet ik niet
- Ik heb geen van bovenstaande Nederlandse Nationale Parken bezocht in de afgelopen 2 jaar

Hieronder ziet u de parken die u in de afgelopen 2 jaar heeft bezocht. Er volgen een aantal vragen per bezocht park:

- Hoe vaak heeft u de onderstaande parken in de afgelopen 2 jaar bezocht?
- Met hoeveel personen heeft u onderstaande parken bezocht (inclusief uzelf)? (als u een park meerdere keren heeft bezocht, gaat u dan uit van uw laatste bezoek aan het park)
- Vanaf waar bent u vertrokken naar onderstaande parken? (als u een park meerdere keren heeft bezocht, gaat u dan uit van uw laatste bezoek aan het park)
 - Vanaf mijn woonadres
 - Vanaf mijn vakantieadres
 - Vanaf het woonadres van familie of vrienden
 - Vanaf mijn werk
 - Vanaf een andere locatie
 - Weet ik niet meer
- Hoelang duurde uw laatste bezoek aan onderstaande parken?
 - Minder dan 2 uur
 - 2 tot 4 uur
 - 4 uur tot 1 dag
 - 2 dagen
 - 3 dagen
 - 4 dagen of langer
 - Weet ik niet meer
- Welk bedrag heft u tijdens uw laatste bezoek aan onderstaande parken gemiddeld per persoon per dag uitgegeven (in euro's)? (reken hierbij ook eventuele vervoers- en verblijfkosten mee. Als u het niet precies meer weet, maak dan een zo goed mogelijke inschatting)

- Hieronder ziet u de parken waarvan u heeft aangegeven dat u tijdens uw laatste bezoek ene bedrag heeft uitgegeven. Aan welke activiteiten heeft u het uitgegeven bedrag besteed? U kunt per park (dus per rij) meerdere antwoorden geven.
 - Vervoer (zoals trein, fietsverhuur, benzine, parkeren)
 - Eten en drinken (restaurant, café, streekproducten)
 - Toegang/entree nationaal park
 - Verblijfsaccommodatie (hotel, B&B, vakantiepark etc.)
 - Excursie (bijv. begeleid door een boswachter)
 - Souvenirs
 - Overig
 - Weet ik niet meer

Persoonskenmerken zijn aan de panelleden gekoppeld via het onderzoeksbureau.

4 Input-output analyse

Wat is een input-outputtabel?

Een input-outputtabel geeft een gedetailleerde beschrijving van de goederen en dienstenstromen in een regio of land welke verband houden met het productieproces. Door zijn vorm kan een input-outputtabel zowel horizontaal als verticaal worden gelezen. Op de regels van de tabel wordt namelijk een overzicht gegeven van de goederen en dienstenstromen vanuit de onderscheiden sectoren ('output'), terwijl de kolommen inzicht geven in de goederen en dienstenstromen naar de sectoren ('input').

De output of afzet van elke sector omvat de intermediaire leveringen (tussenproducten van sector naar sector) en de finale leveringen (uitvoer, consumptie, investeringen en voorraadvorming). De input of kostenzijde omvat de door andere sectoren geleverde intermediaire goederen en de primaire kosten (invoer, afschrijvingen, indirecte belastingen minus subsidies, lonen en salarissen en overig inkomen). Aldus verschaft de input-outputtabel voor de economische sectoren van het gebied waarop de tabel betrekking heeft, een volledig overzicht van de afzet en kostenstructuur.

Uitwerking van een voorbeeld

Ter verduidelijking van het voorgaande is hieronder een fictieve regionale Input-outputtabel weergegeven.

Tabel B1 Voorbeeld Input-outputtabel

Sectoren	(1) leveringen aan				(2) Totaal intermediair	(3) Finale levering	(4) Productie Totaal
	a	b	c	d			
(1) Levering van a	10	12	14	7	43	57	100
B	8	9	0	3	20	30	50
C	3	4	10	9	26	14	40
d	2	1	10	1	14	31	45
(2) Subtotaal	23	26	34	20	103	132	235
(3) Invoer	27	14	0	15	56		
(4) Toegevoegde waarde	50	10	6	10	76		
(5) Totale productie	100	50	40	45	235		

De leveringen van een sector in de regio bestaan uit de leveringen aan sectoren a t/m d in dezelfde regio ofwel de intermediaire leveringen (kolom 1) en leveringen aan de finale vraag in de regio en daarbuiten (kolom 3). De intermediaire leveringen zijn die leveringen die in de toegeleverde sector mede als input dienen voor de voortbrenging van het eindproduct. Zo levert bijvoorbeeld sector a 10 eenheden aan zichzelf (de interne leveringen), 12 eenheden aan b, 14 aan c en tot slot 7 eenheden aan sector d. Het totaal van de intermediaire leveringen van sector a bedraagt 43 (kolom 2).

De finale leveringen (kolom 3) zijn die goederen en diensten die het eindproduct vormen van het totale productieproces per sector. De finale leveringen kunnen bestaan uit:

- Consumptiegoederen voor de gezinshuishoudingen in de regio
- Investeringsgoederen voor de bedrijven in de regio
- Export, onderverdeeld in export naar overig Nederland en het buitenland
- Goederen, geleverd aan de overheid in de regio
- En tot slot kunnen er mutaties in de voorraadvorming plaatsvinden

De totale productie van een sector (kolom 4) bestaat dan uit het totaal van de intermediaire en de finale leveringen. De kostenstructuur van een sector, weergegeven door de kolommen van de sectoren, bestaat uit:

- De leveringen van grondstoffen en halffabricaten door de sectoren in de regio, hieronder zijn eveneens de interne leveringen begrepen
- De primaire kostencategorieën bestaande uit: de invoer van goederen onderverdeeld in invoer vanuit andere regio's (regel 3) en de toegevoegde waarde (regel 4), welke onderverdeeld kan worden in de kostencomponenten lonen en salarissen (inclusief de sociale lasten), het winstinkomen en de afschrijvingen

Het totaal van alle kostencomponenten is per sector vermeld op regel 5. Het totaal van de inputs is gelijk aan de omvang van de totale productie. Per sector geldt, dat het totaal van de kostencomponenten (de inputs) gelijk is aan het totaal van de afzetcomponenten (de outputs). De productie van alle sectoren tezamen vormt de totale productie in de economie. In het voorbeeld is dit gelijk aan 235 eenheden.

Toepassingsmogelijkheden

Indien men erin slaagt voor elk van de onderscheiden sectoren gegevens te verzamelen over de volgende (zie onderstaande opsomming) gegevens, dan beschikt men over een kwantitatieve set van gegevens van de betreffende economie die zich uitstekend leent voor een beschrijvende analyse van de structuur en de ontwikkeling van het economisch proces.

- Intermediaire kosten (leveringen door andere sectoren)
- Intermediaire leveringen (aan andere sectoren)
- Primaire kosten
- Finale leveringen

Een belangrijke toepassingsmogelijkheid van de input-outputtabel berust daarnaast op de verbanden die er bestaan tussen de omvang van de finale productie van één bepaalde sector en de productie omvang van alle sectoren welke door het leveren van intermediaire goederen bijdragen in de totstandkoming van de productie van eerst bedoelde sector. Meer in het bijzonder is het dan op basis hiervan mogelijk de effecten na te gaan van een bestedingsimpuls in de vorm van bijvoorbeeld een stijging van de vraag naar

investeringsgoederen, voor de gehele economie. Een toeneming van de vraag heeft immers niet alleen een direct effect op de productie van een bepaalde sector maar daarnaast door de vereiste toeleveringen ook indirecte effecten in alle mogelijke andere sectoren. Ook deze sectoren zijn op hun beurt afhankelijk van (weer andere) sectoren, die eveneens toeleveringen nodig hebben, etc. De indirecte effecten worden wel steeds kleiner zodat het gehele proces tot een einde komt. De som van alle indirecte effecten vormt het totale indirecte effect 1. De extra toeneming van de vraag in alle mogelijke sectoren wordt doorwerking genoemd. Dankzij dit doorwerkingseffect leidt een extra besteding van 1 euro tot een totale stijging van de economische transacties met meer dan 1 euro. De verhouding tussen het uiteindelijk effect en de impuls heet multiplier.

Een multiplier is dus een vermenigvuldigingsfactor die de mate van doorwerking of uitstraling weergeeft. Een multiplier met een waarde van bijvoorbeeld 1,5 geeft aan dat er behalve het oorspronkelijke directe effect ter grootte van 1, nog een additioneel indirect effect van 0,5 optreedt. De effecten kunnen daarbij zijn uitgedrukt in termen van werkgelegenheid (er is dan sprake van een werkgelegenheidsmultiplier) doch ook in termen van bijvoorbeeld productie, import en toegevoegde waarde.

Deze multipliers kunnen van sector tot sector verschillen. In sectoren waarin veel wordt ingevoerd of de winststopslag hoog is, is de multiplier relatief laag. Naarmate de economie van een regio een meer 'open' karakter heeft, zal de verwevenheid met sectoren buiten de regio sterker zijn. Een belangrijk deel van de indirecte effecten van een bepaalde impuls zal dan, zoals dat heet, 'weglekken' naar andere regio's. Een verandering van de omvang van de productie van een bepaalde sector heeft dan weinig of zelfs hoegenaamd geen doorwerkings-effecten op de productieomvang in de andere sectoren van de betreffende regio. Met andere woorden de productiemultipliers zullen niet hoog zijn.

Het voorgaande betekent derhalve dat door input-output analyse zicht kan worden gegeven op de directe en indirecte effecten van een bestedingsimpuls in termen van productie, werkgelegenheid en toegevoegde waarde.

Bijlage 2: Profielschetsen nationale parken in Nederland

Deze bijlage geeft een beknopte profielschets voor elk van de 21 nationale parken in Nederland.

1. De Alde Feanen²³

Provincie	Friesland
-----------	-----------

De Alde Feanen ligt in het midden van de provincie Friesland en is sinds 2006 een nationaal park. De meest belangrijke gebiedsbeheerder is It Fryske Gea. Het park is een uniek gebied met een rijke natuur en cultuurhistorie ontstaan vanuit veenaufgravingen. Het is een van Europa's grootste moerasgebieden.

2. De Biesbosch²⁴

Provincie	Noord-Brabant & Zuid-Holland
-----------	------------------------------

De Biesbosch is hét grootste zoetwatergetijden gebied van heel Europa en bestaat grotendeels uit rivieren, beekjes, wilgenbossen en eilandjes. Het is gelegen in zowel Noord-Brabant als Zuid-Holland en is een eeuwenoud moerasgebied dat rust biedt tussen twee stedelijke gebieden. Door het nationale programma 'Ruimte voor de Rivier' is veel veranderd in het landschap. De Biesbosch is een Natura2000-gebied²⁵ en wordt beheerd door Staatsbosbeheer.

3. De Groote Peel²⁶

Provincie	Noord-Brabant & Limburg
-----------	-------------------------

De Groote Peel is een internationaal erkend wetland en staat bekend om de vele vogelsoorten en bijzondere geschiedenis. Het is een aaneengesloten natuurgebied bestaande uit water, moeras, heide, bossen en struwelen. In 1993 werd het aangewezen als nationaal park.

4. De Hoge Veluwe²⁷

Provincie	Gelderland
-----------	------------

De Hoge Veluwe is het grootste aaneengesloten, actief beheerde natuurgebied in particulier bezit van Nederland. Het park staat bekend om de zeldzame flora en fauna die soms enkel in de Hoge Veluwe te vinden zijn. Ook bevindt het Kröller-Müller museum zich in het park. In dit park ligt de nadruk op Natuur en Cultuur.

²³ [Algemeen – Nationaal Park de Alde Feanen \(np-aldefeanen.nl\)](https://www.np-aldefeanen.nl)

²⁴ [Biesbosch \(staatsbosbeheer.nl\)](https://www.staatsbosbeheer.nl)

²⁵ Een Natura2000-gebied is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden waarin bepaalde dieren, planten en hun natuurlijke leefomgeving beschermd worden om de biodiversiteit (soortenrijkdom) te behouden, zie [link](#).

²⁶ [Welkom in De Groote Peel - Nationaal Park De Groote Peel \(natuurparkenlimburg.nl\)](https://www.natuurparkenlimburg.nl)

²⁷ [Organisatie — Park Hoge Veluwe](https://www.parkhogeveluwe.nl)

5. De Loonse en Drunense Duinen²⁸

Provincie	Noord-Brabant
-----------	---------------

Dit is een van de grootste stuifzandgebieden in West-Europa en heeft daarom 'de Brabantse Sahara' als bijnaam. Je vindt er dus vooral veel zand, heide en bos. Het is sinds 2002 een nationaal park. Het is omgeven door stedelijk gebied.

6. De Maasduinen²⁹

Provincie	Limburg
-----------	---------

Dit gebied ligt ten oosten van de Maas in de buurt van Venlo. De Maasduinen vormen de langste rivierduinengordel van Nederland. Deze zijn door een samenspel van water, wind, en mens door de eeuwen heen gevormd. Het wordt beheerd door verschillende publieke en particuliere partijen en is sinds 1996 een nationaal park.

7. De Meinweg³⁰

Provincie	Limburg (& Duitsland)
-----------	-----------------------

Sinds 1995 is de Meinweg een nationaal park. Het is tevens het nationaal park met een grote biodiversiteit; 6500 gevonden plant- en diersoorten. Het natuurgebied wordt gekenmerkt door een terrassenlandschap en loopt door in Duitsland.

8. De Veluwezoom³¹

Provincie	Gelderland
-----------	------------

De Veluwezoom is het oudste nationale park van Nederland en ontstaan uit particulier initiatief (Vereniging Natuurmonumenten). Nationaal Park Veluwezoom is (net als De Hoge Veluwe) onderdeel van de grotere Veluwe. Een natuurgebied met bossen, heidevelden, zandverstuivingen en landgoederen. Kenmerkend voor Nationaal Park Veluwezoom is het reliëf: nergens anders op de Veluwe vind je zoveel heuvels en heb je zo'n mooi uitzicht. Het kent na Limburg de hoogste toppen die Nederland rijk is.

9. Drents-Friese Wold³²

Provincie	Drenthe & Friesland
-----------	---------------------

Op de grens tussen Friesland en Drenthe ligt het Drents-Friese Wold, dat inmiddels al 24 jaar is als nationaal park aangewezen is. Na de Veluwe is dit het grootste aaneengesloten bosgebied van Nederland. Met hunebedden en grafheuvels. Het park beschikt over een bezoekerscentrum en meerdere onthaallocaties die de grote bezoekersaantallen geïnformeerd houden.

²⁸ [Loonse en Drunense Duinen - Nationaal Park](#)

²⁹ [Over het park - Nationaal Park De Maasduinen \(natuurparkenlimburg.nl\)](#)

³⁰ [Over het park - Nationaal Park De Meinweg \(natuurparkenlimburg.nl\)](#)

³¹ [Veluwezoom - Nationaal Park](#)

³² [Kom het Drents-Friese Wold ontdekken - Drents-Friese Wold \(nationaalpark-drents-friese-wold.nl\)](#)

10. Duinen van Texel³³

Provincie	Noord-Holland
-----------	---------------

Dit park maakt deel uit van de Nederlandse Waddeneilanden. Hoewel het park de 'Duinen van Texel' heet, is de afwisseling in landschappen groot. Natte duinvalleien, duinen, bossen, heidevelden en uitgestrekte strandvlakten zijn allemaal te vinden in dit gebied. Het park krijgt gemiddeld een 8.3 van de bezoekers, wat hoog is vergeleken met het gemiddelde van Noord-Holland: een 7.8.

11. Dwingelderveld³⁴

Provincie	Drenthe
-----------	---------

Dwingelderveld is het grootste aaneengesloten natte heidegebied van West-Europa. In 1991 is het al ingesteld als nationaal park. Dit werd deels gedaan voor de bescherming van de grote aantallen beschermde planten- en diersoorten die in het park voorkomen. De grote hoeveelheid landbouwgrond die het gebied rijk was, is sinds 2011 hevig onderworpen aan herinrichting. Tegenwoordig is er geen landbouwgrond meer over. Ook in dit park is sprake van een bezoekerscentrum en meerdere onthaallocaties.

12. Grenspark Kalmthoutse Heide³⁵

Provincie	Noord-Brabant (& Antwerpen, België)
-----------	-------------------------------------

De Kalmthoutse Heide ligt aan weerszijden van de Nederlands-Belgische grens. Het gebied is door de provincies Antwerpen en Noord-Brabant benoemd als stiltegebied. Dat geeft een speciale functie aan het park in een over het algemeen stedelijke regio. Ook dit park is ecologisch gezien zeer waardevol.

13. Lauwersmeer³⁶

Provincie	Friesland & Groningen
-----------	-----------------------

Lauwersmeer is één van de belangrijkste vogelgebieden van West-Europa. Tot 1969 was het de Lauwerszee, maar toen begon de bouw van een dam om overstromingen tegen te voorkomen. Zo werd het een meer. In 2003 werd het benoemd tot nationaal park. Sinds 2016 is het park ook officieel een Dark Sky Park. Dat zijn gebieden waar het 's nachts echt donker is en de duisternis behouden blijft. Bezoekers worden dankzij deze titel dan ook uitgenodigd om 's nachts het park te bezoeken.

14. Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa³⁷

Provincie	Drenthe
-----------	---------

Het park omvat het best bewaarde beek- en esdorpenlandschap van West-Europa. Topnatuur en cultuurhistorisch gezien van belang. Zo beschikt het over hunebedden, grafheuvels, kerktorens etc.

³³ [Wat is | Nationaal Park Duinen van Texel \(npduinenvantexel.nl\)](http://Wat.is|NationaalParkDuinenvanTexel(npduinenvantexel.nl))

³⁴ [Nationaal Park Dwingelderveld - Dwingelderveld. Nationale Parken Drenthe \(nationaalpark-dwingelderveld.nl\)](http://NationaalParkDwingelderveld-Dwingelderveld.NationaleParkenDrenthe(nationaalpark-dwingelderveld.nl))

³⁵ [Over het Grenspark - Grenspark Kalmthoutse Heide](http://OverhetGrenspark-GrensparkKalmthoutseHeide)

³⁶ [Het Lauwersmeer - Nationaal Park Lauwersmeer \(np-lauwersmeer.nl\)](http://HetLauwersmeer-NationaalParkLauwersmeer(np-lauwersmeer.nl))

³⁷ [Nationaal Park Drentsche Aa - Drentsche Aa](http://NationaalParkDrentscheAa-DrentscheAa)

15. Nieuw land³⁸

Provincie	Flevoland
-----------	-----------

Het jongste nationaal park van Nederland dat de natuurgebieden Oostvaardersplassen, Marker wadden en Lepelaarsplassen omvat. Het dankt zijn ontstaan aan de drooglegging van Flevoland. Het staat ook wel bekend als vogelparadijs door de grote diversiteit aan vogels in het park. Zelfs zeearenden zijn terug van weggeweest en settelen voornamelijk in Nieuw Land. In 2018 werd het uitgeroepen tot nationaal park.

16. Oosterschelde³⁹

Provincie	Zeeland
-----------	---------

Dit is het grootste en tevens natste nationale park van Nederland. 22 jaar geleden kreeg het de titel nationaal park door het Rijk toegewezen. 800 miljard liter zout water stroomt het gebied tweemaal per dag in en uit via de stormvloedkering. De getijden maken het een uniek gebied met een bijzonder ecosysteem.

17. Nationaal Park Sallandse Heuvelrug⁴⁰

Provincie	Overijssel
-----------	------------

De Sallandse Heuvelrug is een heuvelachtig gebied dat tevens het grootste droge heidegebied van West-Europa is. Sinds 2004 behoort het bij de collectie van nationale parken. Een divers landschap gevuld met akkers, velden, waterwinning en landgoederen typeert het beeld. Maar ook levendige dorpskernen zorgen voor een bruisend en dynamisch bestaan.

18. Schiermonnikoog⁴¹

Provincie	Friesland
-----------	-----------

Schiermonnikoog is één van de Waddeneilanden. Sinds 1989 is het een nationaal park. Sinds 2009 is de Waddenzee het ook UNESCO Werelderfgoed. De natuur van Schiermonnikoog wordt gekenmerkt door het wad. Maar ook de duinen, bossen en de Westerplas zijn bekende landschappen. Het wordt gezien als een van de wildste gebieden van Nederland.

19. Utrechtse Heuvelrug⁴²

Provincie	Utrecht & Noord-Holland
-----------	-------------------------

De Utrechtse Heuvelrug is een eeuwenoud gebied dat door haar ligging en schoonheid een plek is waar mensen graag tot rust komen en nieuwe energie krijgen. Bijzonder is de unieke natuur en het diverse landschap met bossen, heidevelden, stuifzanden en uiterwaarden. Een bekend punt is de Amerongse Berg, die 69,2 meter boven NAP ligt. Het kent zeven grote dorpskernen en wordt omringd door twee grote steden; Utrecht en Amersfoort. Dat betekent dat het gebied bescherming nodig heeft en behouden moet worden. Mede daardoor behoort de Utrechtse Heuvelrug tot de nationale parken. Sinds 2003 is het zuidelijk deel van de Heuvelrug een nationaal park. Inmiddels is door de provincie een aanvraag gedaan voor uitbreiding van het park.

³⁸ [Het Park Nationaal Park Nieuw Land | Nationaal Park Nieuw Land](#)

³⁹ [Natuur - Nationaal Park Oosterschelde \(np-oosterschelde.nl\)](#)

⁴⁰ [Ontstaan Sallandse Heuvelrug - Sallandse Heuvelrug](#)

⁴¹ [Natuur - NP Schiermonnikoog \(np-schiermonnikoog.nl\)](#)

⁴² [Home - Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug \(np-utrechtseheuvelrug.nl\)](#)

20. Weerribben-Wieden⁴³

Provincie

Overijssel

Dit nationale park is het grootste laagveenmoeras van Noordwest-Europa. Sinds de stichting van het park in 1992 is het park flink uitgebreid tot ongeveer 11000 ha. Het welbekende, toeristische, Giethoorn ligt op een steenworp afstand van het park. Dat trekt veel toerisme naar de regio.

21. Zuid-Kennemerland⁴⁴

Provincie

Noord-Holland

Dit park strekt zich uit van Zandvoort tot IJmuiden. Het staat bekend om de duingebieden, Beheerd door Waterleidingbedrijf PWN. Natte duinvaleien, weelderige buitenplaatsen en stuivende duinen vormen het Nationaal Park Zuid-Kennemerland en verbindt stad en strand.

⁴³ [Weerribben-Wieden - Nationaal Park](#)

⁴⁴ [Over NPZK | Nationaal Park Zuid Kennemerland \(np-zuidkennemerland.nl\)](#)

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

K.v.K. nr. 24316726

W www.ecorys.nl